

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงาน หมู่บ้านแม่งอนกลาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

นายสมชาย จันทร์ชา
สถานีอนามัยอ่างขาง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

บทนำ

การดื่มเหล้าในผู้หญิงนั้น ในสังคมไทยยุคปัจจุบันเริ่มจะเห็นเป็นเรื่องปกติทางสังคมไปแล้ว สังเกตได้จากงานรื่นเริง สถานบันเทิงต่างๆ พบผู้หญิงจำนวนไม่น้อยมีการดื่มเหล้าเมื่อเทียบกับผู้ชาย จากข้อมูล ในช่วงเวลาเพียง 5 ปี (พ.ศ.2539-2544) ผู้หญิงวัย 15-19 ปี ที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มจำนวนขึ้นร้อยละ 90 หรือเกือบเท่าตัว คือ จากร้อยละ 1.0 เป็น ร้อยละ 1.9 ทั้งนี้ นพ.วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒน์วงศ์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ระบุข้อมูลการวิเคราะห์สถานการณ์ในอนาคตจากข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ว่าการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของคนไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกเพศและทุกกลุ่มอายุ และมีโอกาสที่ผู้หญิงจะดื่มสุรานักขึ้น คือมากกว่า 3-4 ครั้งต่อสัปดาห์ (www.thaihealth.or.th. 20 มิถุนายน 2550)

และยังพบว่าหญิงไทยหันมาดื่มกันมากขึ้น ซึ่งจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติครั้งล่าสุด (พ.ศ.2544) พบว่า ในจำนวนคนไทยวัยเกิน 15 ปี ที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งมีจำนวน 15.3 ล้านคน เป็นผู้หญิง 2.3 ล้านคน หรือคิดเป็น ร้อยละ 32.6 ของผู้ดื่ม และคิดเป็นร้อยละ 9.8 ของประชากรผู้หญิงวัยเกิน 15 ปีทั้งหมด และในช่วง 7 ปี ที่ผ่านมามีตั้งแต่ พ.ศ. 2539-2546 กลุ่มหญิงที่มีอายุระหว่าง 15 ถึง 19 ปี เป็นกลุ่มที่น่าจับตามากที่สุด เนื่องจากมีการเพิ่มจำนวนขึ้นเกือบ 6 เท่า คือ จากร้อยละ 1.0 เป็นร้อยละ 5.6 และในกลุ่มหญิงที่ดื่มนี้ร้อยละ 14.1 เป็นกลุ่มที่ดื่มประจำกล่าวคือ ดื่ม 1 ถึง 2 ครั้งต่อสัปดาห์จนถึงดื่มทุกวัน (ยงยุทธ และ บัณฑิต 2547)

จากการสังเกตของผู้ศึกษาเอง ในพื้นที่ที่ทำงานหมู่บ้านแม่งอนกลาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันพบกับเหตุการณ์นี้ด้วยตนเอง ตามร้านค้าขายของชำในหมู่บ้านมีการขายเหล้าแทบจะทุกร้าน ภาพที่พบเห็น กลุ่มผู้หญิงนั่งรวมกันประมาณ 4-5 คน นั่งดื่มเหล้ากันอย่างสนุกสนาน แล้วยังพบตามสถานที่ทำงาน ในสวนลิ้นจี่ สวนส้ม ทุ่งนา โดยจะมีนายจ้างนำเหล้าไปเลี้ยงคนงานเป็นประจำ

ในส่วนองงานรื้นเรึงต้งต้ง เช่น งานขื้นบ้านใหม่ งานต้งงาน งานผ้าป่า ทอดกฐิน งานปีใหม่ หรือแม้กระทั่งประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ขายของได้มากเป็นพิเศษ ได้กำไรจากการทำสวน รวมไปถึงจนถึงการเสี่ยงโชคคือเล่นหวยไม่ว่าจะเป็นหวยรัฐและหวยใต้ดิน งานทำบุญฉลองสิ่งก่อสร้างของวัด หรือทางภาคเหนือเรียกงานนี้ว่า งานปอยหลวง หลีกเลี้ยง ไม่ได้ต้องมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ไม่วาจะเป็นเหล้า เบียร์ ขายกันอย่างมากมายเลือกได้ทุกยี่ห้อ มีการดื่มกันโดยเฉพาะกลุ่มหญิงวัยแรงงาน จับกลุ่มกันเป็นกลุ่มๆ ต้งวงกันพูดคุยกัน พร้อมกับ การดื่มอย่างสนุกสนานจากสภาพสังคมชุมชนในยุคสมัยปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป และจาก ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสังเกตในชุมชน การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ขยายจากกลุ่ม ชายวัยแรงงานไปสู่กลุ่มหญิงวัยแรงงานเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี การดำเนินชีวิต การรวมกลุ่มของหญิง กับ การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง ตำบลแม่อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทำ ความเข้าใจสภาพ บริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลต่อการบริโภคเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในกลุ่มหญิงวัยแรงงานในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของบ้านแม่อนกลาง ตำบลแม่อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
คำถามการวิจัย
 - 1.1 สภาพสังคม การดำเนินชีวิตของหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง เป็นอย่างไร
 - 1.2 สภาพเศรษฐกิจภายในครอบครัวของหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง เป็นอย่างไร
 - 1.3 วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง เป็นอย่างไร
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมของหญิงวัยแรงงานที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
คำถามการวิจัย
 - 2.1 รูปแบบการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง ในมุมมองเวลา สถานที่ เป็นอย่างไร
 - 2.2 นิยาม ความหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง เป็นอย่างไร
 - 2.3 การรวมกลุ่มของหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลางที่มีผลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงานของหมู่บ้านแม่อนกลาง มีอะไรบ้าง

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative study) การเลือกพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่พื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยพิจารณาจากพื้นที่ชนบทที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจ จากเกษตรกรรมสู่การค้าขายผลผลิตมากขึ้น ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจค่อนข้างมีความมั่นคงกว่าหมู่บ้านอื่นในพื้นที่รับผิดชอบ

กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรมของหมู่บ้านแม่หนองกลาง ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และมีผลต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของหญิงวัยแรงงานที่มีอายุระหว่าง 30- 59 ปี ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน คือผู้อาวุโสของหมู่บ้านจำนวน 5 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในหมู่บ้านแม่หนองกลาง กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ หญิงวัยแรงงานที่มีอายุระหว่าง 30 ถึง 59 ปี ที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีความพร้อมและเต็มใจในการให้ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มหญิงวัยแรงงานที่ไปรับจ้างด้วยกัน กลุ่มหญิงที่ร่วมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ด้วยกัน จำนวน 8 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสังเกตแบบมีและไม่มีส่วนร่วม ในเหตุการณ์สำคัญต่างๆ เช่น ประเพณีสลากภัตร งานรื่นเริงต่างๆ ทำการศึกษาด้วยตนเองและศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ในทางสังคมศาสตร์

ในการนำเสนอผลการศึกษาศึกษานี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วน **ส่วนที่ 1** จะศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชุมชน บริบทชุมชน สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ รวมถึงประวัติศาสตร์เล่าในชุมชนว่ามีความเป็นมา เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในการทำงาน การดำรงชีวิตในสังคม ตลอดจนมาเกี่ยวข้องกับหญิงวัยแรงงานอย่างไร **ส่วนที่ 2** ศึกษาถึง วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมในชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการจัดงานเลี้ยงในโอกาสต่างๆ ที่มีผลต่อการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงาน **ส่วนที่ 3** ศึกษาถึงการรวมกลุ่มของหญิงวัยแรงงานในการทำงาน ระบบการจ้างงานของนายจ้าง รวมถึงการเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลังจากที่ทำงานเสร็จ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน **ส่วนที่ 4** ศึกษาถึงนิยามหรือความหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในมุมมองของหญิงที่ดื่มว่าหญิงที่ดื่มเหล้านั้นให้ความหมายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่าอย่างไร **ส่วนที่ 5** สรุปผลการศึกษา

ส่วนที่ 1

ประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน

ประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน

“บ้านแม่งอนกลาง” เป็นชื่อของหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ระยะห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 132 กิโลเมตร ชื่อของหมู่บ้านตั้งขึ้นตามชื่อของลำน้ำที่ไหลที่ผ่านหมู่บ้านมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแต่ก่อนเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนที่ย้ายมาในหมู่บ้าน ใช้ในการอุปโภคและบริโภค ทำสวน ทำนา ทำไร่ และเป็นเส้นทางในการขนส่งสิ่งของต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเป็นของป่า พืชผัก ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ในการดำรงชีวิต รวมถึงการเดินทางโดยทางน้ำ โดยแพไม้ไผ่ ส่วนทางบกก็จะใช้วัวต่าง เดินทางไปหาของป่ารวมถึงการเดินทางไปยังอำเภอ เพื่อติดต่องานราชการ โดยได้จากคำบอกเล่าของพ่ออู้อย่า สมณี วัย 77 ปี ผู้สูงอายุรุ่นแรกๆ ที่มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านและพอจะจำอะไรได้ดีกว่าคนอื่น ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุบ้านแม่งอนกลาง และเป็นโฆษกประจำหมู่บ้าน ที่เวลาจะพูดเสียงตามสาย ท่านจะพูดว่า “ฮัลโลฮัลโล หนึ่ง สอง สาม สวัสดีครับ...” ทุกครั้งที่ท่านได้ประชาสัมพันธ์ จนเป็นที่ติดหูชาวบ้าน และชาวบ้านก็จะแซวเป็นประจำ ด้วยสโลแกนข้างต้น ให้ข้อมูลว่า

ในอดีตบ้านแม่งอนกลางนั้น ไม่ได้ใช้ชื่อนี้ แต่เดิมเรียกชื่อว่า “บ้านแม่งอนน้อย” ซึ่งได้จากการบอกเล่าของพ่อน้อยแสน ชีคำ วัย 88 ปี ที่พูดไม่ค่อยจะได้ยิน ตามองอะไรก็ไม่เห็นแล้ว เวลาจะถามต้องพูดดังๆ ท่านถึงจะได้ยิน ท่านเป็นผู้สูงอายุที่บุกเบิกร่วมกับผู้สูงอายุคนอื่นๆ แต่เพื่อนๆ ของท่านได้กลับบ้านเก่าไปหมดแล้ว จากการสอบถามพอจะได้ความว่าหมู่บ้านแม่งอนกลางหรือเดิมมีชื่อว่าบ้านแม่งอนน้อย ได้ก่อตั้งเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2427 โดยมีพ่ออู้อย่าและพ่ออู้อย่า¹ สองพี่น้องที่ร่วมกันเป็นผู้นำในการพัฒนา บุกเบิกที่ดินทำมาหากิน โดยจากคำบอกเล่าในสมัยก่อนนั้นพื้นที่มีสภาพเป็นป่ารก มีความสมบูรณ์มาก เต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ มีทั้งพืช ผักนานาชนิด ของป่าหลากหลายชนิด มีลำน้ำแม่งอนไหลผ่านหมู่บ้านตลอดทั้งปี เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงร่างกายของเรา รวมถึงสัตว์ป่าที่หาได้ยาก เช่น กวาง เก้ง กระต่าย หมี เสือ ซึ่งในปัจจุบันไม่มีหลงเหลือให้เห็นแล้ว

เนื่องจากมีสภาพป่าที่สมบูรณ์ มีพื้นที่ทำการเกษตรเหมาะสม และมีลำน้ำแม่งอนไหลผ่านตลอดทั้งปี จึงมีบรรดาผู้มาอยู่ก่อนหน้าแล้ว ได้ชักชวนญาติพี่น้องจากอำเภอสันป่าตอง และอำเภอแม่แตง ซึ่งห่างจากอำเภอฝางประมาณร้อยกว่ากิโลเมตร โดยจากคำบอกเล่าของพ่อน้อยตา ฟองแก้ว วัย 88 ปี สุขภาพก็ไม่ค่อยแข็งแรงมากนัก เวลาเดินจะเดินหลังค่อมๆ โดยใช้ไม้เท้าพยุง ช่วยในการเดิน เวลาพูดเสียงจะสั้น และช้า ซึ่งท่านก็เป็นเสี้ยว (เพื่อน) เดียวกัน กับพ่อน้อยแสน เล่าว่า “สมัยตะกี้ก่อน มีพี่น้องกัน จากแม่แตง ก่อตั้ง จากสันป่าตอง ก่อตั้ง ย้ายด้วยกันมา” มาตั้งรกรากใหม่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ แต่เดิมมีประมาณ 16 ครอบครัว อยู่ร่วมกัน

¹ พ่ออู้อย่า เป็นสรพนามเรียกผู้สูงอายุเพศชายทางภาคเหนือ

แบบพี่แบบน้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน เนื่องจากส่วนใหญ่จะเป็นพี่น้องกัน ความสัมพันธ์กันค่อนข้างดี ใครมีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

ด้วยสภาพพื้นที่ที่สมบูรณ์ ทั้งผืนดิน แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ รวมทั้งอาหารการกินจากป่า ทำให้การมาอยู่อาศัยในหมู่บ้านนี้ไม่ค่อยมีเหตุการณ์เดือดร้อนอะไร อยู่กันอย่างสงบสุข โดยจากคำบอกเล่าของแม่ฮุ่ยนวล ปัญโญ หญิงสูงวัย อายุ 81 ปี รูปร่างเล็ก ผมสีขาวยาว ฟันในปากหมดไปแล้ว ใบหน้ามีแต่ความอึดอัด พร้อมกับเคี้ยวหมากไปด้วย เล่าว่าท่านเป็นผู้หญิงรุ่นแรกๆ เหมือนกันที่มาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ การทำมาหากินในสมัยก่อนนั้น จะทำการเกษตรตามบริเวณแม่น้ำแม่ฮอนไหลผ่าน โดยจะพากันปลูกข้าว ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียว เอาไว้กินกันในครอบครัว แจกจ่ายญาติพี่น้อง ไม่ขายเหมือนในปัจจุบัน เหมือนเช่นชาวนาในภาคกลาง ที่หัวใจของเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพคือสิ่งที่ชาวนาเรียกว่า “ทำมาหากิน” หรือชาวนาในภาคอีสานเรียกว่า “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน” นั่นคือการผลิตอาหารและของใช้ที่จำเป็นในชีวิตให้เพียงพอ อย่างน้อยก็เป็นการเพียงพอแก่ชุมชนของตนเองหรือกลุ่มของชุมชนใกล้เคียง (เสรี 2531: 27) พื้นที่ในการปลูกข้าวนั้นมีไม่มากนัก เพราะต้องอาศัยแรงผู้ชายในการบุกเบิก ท่านพูดว่า “ไผ่ไค้ได้ไค้ไหน ก็ไผ่ไค้เอา” ซึ่งสภาพแต่ก่อนนั้นเป็นป่ารกมาก มีต้นไม้ใหญ่ ต้องใช้สองมือ กับมีดฟัน ยาวสักประมาณหนึ่งศอก พร้อมกับวัดขนาดศอกตัวเองให้ดูด้วย แรงงานที่ใช้ก็คนในครอบครัวและญาติพี่น้องมาช่วยกัน แต่ก่อนเขาเรียกว่า “เอามื้อ” กัน คล้ายกับการลงแขกทางภาคกลาง

นอกจากการปลูกข้าวที่แม่ฮุ่ยนวล เล่าให้ฟังแล้ว ยังมีการปลูกฝ้าย ที่แม่ฮุ่ยจันทร์ จันทร์ประเสริฐ วัย 65 ปี ประธานชมรมผู้สูงอายุบ้านแม่ฮอนสันติสุข ที่แยกจากบ้านแม่ฮอนกลาง ไปเมื่อ ปี พ.ศ.2544 แต่โดยสายเลือดทั้งพ่อและแม่ท่าน ก็เป็นคนแม่ฮอนกลางเหมือนกัน ท่านนึกภาพสมัยที่พ่อกับแม่ท่านยังมีชีวิตอยู่แล้วว่า ภาพที่เห็นยังติดตาอยู่ แต่ก่อนชุมชนมีการปลูกฝ้ายด้วย ฝ้ายที่ปลูกก็จะปลูกไม่มากนัก เพราะมีพื้นที่ปลูกจำกัดเหมือนการปลูกข้าว ปลูกแล้วก็เก็บดอกฝ้าย นำมาปั่น เป็นเส้นด้าย แล้วนำมาทอเป็นเสื้อ เอาไว้ใส่กันในหมู่บ้านนี้ พี่น้องไม่ได้ทำเพื่อขาย แต่จะเป็นของขวัญในเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์

ต่อมา ปี พ.ศ. 2500 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจาก “บ้านแม่ฮอน” เป็น “บ้านแม่ฮอนกลาง” สืบเนื่องมาจากบ้านแม่ฮอนนั้น มีหมู่บ้านอื่นมาล้อมรอบ ได้แก่บ้านแม่ฮอน บ้านแม่ฮอนข่า บ้านแม่ฮอนขี้เหล็ก จึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “บ้านแม่ฮอนกลาง” และก็ใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ทางด้านระบบเศรษฐกิจ พืชตัวใหม่ที่มีนายทุนมาส่งเสริมในการปลูกก็มีเหมือนกัน พ่อฮุ่ยคำ ให้ข้อมูลว่า แต่ก่อนจะปลูกอ้อย การปลูกอ้อยนั้นจะเป็นการปลูกโดยชาวบ้านที่มีพื้นที่ตามลุ่มแม่น้ำ โดยจะมีนายทุนเป็นคนนำเอากล้าอ้อยมาให้ พร้อมทั้งปุ๋ย ยาฆ่าแมลง (แต่ในอดีตไม่ใช้มากอย่างเช่นปัจจุบัน) โดยแรงงานจะเป็นคนในครอบครัว พ่อฮุ่ยคำและพ่อฮุ่ยแก้ว ก็เคยปลูกเหมือนกัน แต่ปลูกไม่มาก ประมาณไร่เศษๆ โดยแรงงานที่ช่วยกันในตอนนั้น จะทำกันระบบครอบครัว ช่วยกันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติที่มาช่วยกัน (เอามื้อ เออวัน) เพราะตอนนั้นปลูกกันไม่เยอะมาก พอที่จะเลี้ยงตนเองและครอบครัว ได้ก็พอใจแล้ว การขายผลผลิตก็

จะนำไปส่งเข้าโรงงานที่มาตั้งในหมู่บ้าน (ปัจจุบันเหลือแต่ซาก) เพื่อสกัดเป็นน้ำอ้อย² โดยทางโรงงานก็จะนำไปส่งขายในตลาดตามอำเภอต่างๆ ที่ใกล้เคียง เช่นอำเภอแม่แตง อำเภอพร้าว อำเภอแม่อาย ให้ได้รับบริโภคต่อไป

พออ้อยค้ำยังให้ข้อมูลอีกว่า แต่ก่อนนอกจากจะปลูกอ้อยแล้ว ยังมีการปลูกยาสูบที่ส่งเข้าโรงงานเหมือนกัน แต่จะส่งไปอบที่โรงอบใบยาสูบ ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง กับโรงงานสกัดน้ำอ้อย โดยยาสูบจะปลูกกันในกลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่สูงกว่าไร่อ้อยไป แต่ละครอบครัวก็ปลูกกันไม่มาก ประมาณครอบครัวละ 1-2 ไร่ รายได้ก็ไม่มาก พออยู่ได้กับภาวะเศรษฐกิจในสมัยก่อน แรงงานก็จะเป็นแรงงานในครอบครัว เหมือนกับการปลูกอ้อย แต่ยาสูบนั้นจะเก็บบ่อยกว่า อาทิตย์ละครั้ง โดยจะใช้เวลาช่วงเช้าในการเก็บใบยาสูบ โดยจะช่วยกันระหว่างชายและหญิง พอเก็บได้ เต็มหอบตนเอง ก็หอบมาวางไว้ที่คันดิน กองรวมกันไว้ จากนั้นผู้ชายก็จะหาใบยาสูบ โดยใส่ในตะกร้า ที่มีไม้สอด (ไม้คาน) ทั้งสองข้างจะมีตะกร้ายาสูบ หนักก็ประมาณข้างละ 20 กิโลกรัม แล้วก็จะนำไปกองรวมกันไว้ที่ “ห้างโด้ง”³

พอเก็บใบยาสูบเสร็จแล้ว ก็พาเข้าไปเวลาเกือบเที่ยง อาหารเที่ยงก็จะช่วยกันทำและกินร่วมกัน จากนั้นก็ช่วยกันเสียบใบยาสูบในตอนบ่าย โดยฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายคัดใบยาสูบ และช่วยกันเสียบใบยาสูบ ไม้ที่เสียบจะยาวประมาณ 1 ฟุต โดยจะคัดใบที่ดี สีสวย เสียบก่อน ราคาใบยาสูบเกรดนี้จะได้ราคาสูง ใบที่มีขนาดเล็ก สีไม่ได้ ไม่สวย เป็นรูป ก็จะเสียบทีหลัง ราคาของใบยาสูบเกรดนี้จะต่ำ แทบจะไม่ได้ราคาเลยก็ว่าได้ แล้วก็นำไปส่งโรงอบใบยาสูบ ระบบเศรษฐกิจชุมชนได้หมุนเวียนอย่างนี้ไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาเจ้าของโรงงานทำธุรกิจต่อไปไม่ไหว เจ้าของโรงงานก็ได้ปิดกิจการลง ทำให้เวลาต่อมาชาวบ้านต้องหันไปพึ่งการปลูกพืชตัวใหม่ทดแทนอ้อยและยาสูบ

พืชเศรษฐกิจตัวใหม่ ที่มาแทนอ้อยและยาสูบ ก็เป็นลิ้นจี่ ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์เบา (กิมเจงและฮวงฮวย) และพันธุ์หนัก (จักรพรรดิ) พวกนี้ปลูกกันอย่างมาก พออ้อยค้ำให้ข้อมูลว่า จำได้ก็ประมาณ เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมาเริ่มมีการปลูกกัน ต่างคนต่างหาพื้นที่ใหม่ ในการปลูกเพิ่มขึ้น มีนายทุนรายใหญ่มาทำการแผ้วถางป่า ต่างคนต่างจับจอง ต้นไม้เล็กและใหญ่ถูกโค่นล้ม ด้วยฝีมือคนในพื้นที่และนายทุน พวกนี้ปรับพื้นที่ป่ามาเป็นพื้นที่สวน โดยการจับจองกัน (เส้นเล็กได้น้อย เส้นใหญ่ได้มาก) ช่วงนั้นทางการก็ไม่ได้เข้มงวดอะไรกับการบุกรุกป่า (ปัจจุบันบุกรุกโดนจับแน่...) โดยพวกนี้ปลูกลิ้นจี่ โดยจะปลูกตามๆ กัน จากหนึ่งครอบครัวกลายเป็นสองครอบครัว จากสองครอบครัวกลายเป็นสามครอบครัว และก็...เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ใช้เวลาไม่ถึง 10 ปี ก็มีเกือบกันทุกครอบครัว ไม่มีมากก็น้อย เห็นจะได้ พออ้อยค้ำว่า แต่ก่อนมีสโลแกนของตำบลแม่งอนที่ว่า “ป่าสีน ลิ้นจี่แทน”

² จะเป็นก้อนเล็กๆ ขนาดเท่ากำปั้นหรือเล็กกว่า เอาไว้ทำขนม ประุงอาหาร

³ เป็นเพิง หลังคามุงด้วยฟางข้าว หรือใบตอง ส่วนใหญ่อยู่ตามทุ่งนา

การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนไปจากการทำการเกษตรแบบเลี้ยงชีพ แบบพอเพียง ช่วยเหลือกันมาสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน ระบบแรงงาน การจ้างงาน ก็มีการเปลี่ยนแปลงจากแรงงานในครอบครัว เปลี่ยนมาเป็นแรงงานที่ต้องจ้างด้วยเงิน อาชีพรับจ้างถือว่าเป็นอาชีพหนึ่งที่คนที่ไม่มีส่วนเป็นของตนเอง หรือคนที่มีส่วนแต่ไม่มาก หันมารับจ้างจะดีกว่า ความเสี่ยงก็ไม่มี ในเรื่องขาดทุนจากสวน แรงงานตอนนั้นจะเป็นแรงงานชายที่มีบทบาทในการแผ้วถางป่า ต่อมาเมื่อเก็บผลผลิตลิ้นจี่ เริ่มมีแรงงานผู้หญิงเข้ามา มีบทบาทเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากแรงงานหญิงมีหน้าที่ในการคัดลิ้นจี่ใส่กล่อง จะมีความประณีตกว่าแรงงานชาย แรงงานชายก็หันไปเก็บลิ้นจี่ที่ต้น ต้องไต่ขึ้นบนต้น บางครั้งพลัดตกลงมาก็มี แล้วก็แบกเข่งลิ้นจี่มาส่งให้แรงงานหญิงที่สถานที่คัดลิ้นจี่ เรียกว่า “โฮง” โดยจะทำเป็นศาลา พื้นดิน หลังคามุงสกกะสี ไม่มีฝา ปล่อยให้โล่งๆ แรงงานหญิงก็จะคัดลงกล่อง โดยคัดเป็นเกรด เกรดเอ เกรดบี เกรดซี ส่วนที่ร่วงก็จะมีพ่อค้ารายย่อยมารับซื้อ ไปควานเอาเนื้อไปส่งโรงงานอาหารกระป๋องต่อไป

ช่วงแรกๆ การทำสวนลิ้นจี่รายได้ค่อนข้างดี มีเงินมีทองใช้กัน เศรษฐกิจชุมชนเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว ต่อมาไม่นานประมาณว่า เก็บผลผลิตไปได้ 7-8 ปี ลิ้นจี่เริ่มมีปัญหาต้นโทรม ลูกไม่ตก รสชาติไม่ดี เนื่องมาจากภูมิอากาศที่เปลี่ยนไป สภาพดินเสื่อมโทรม ปัญหาการใช้สารเคมีที่ทำลายดุลยภาพของธรรมชาติ ส่งผลให้การปลูกลิ้นจี่เริ่มลดความนิยมลง ลงทุนไปก็ไม่คุ้มกับที่ได้มา (ขาดทุน) ทำให้ต้องเปลี่ยนมาเป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ที่มาแรง คือ “ส้มสายน้ำผึ้ง”

การปลูกส้มในภาคกลางคือส้มบางมดที่เคยมีชื่อ เริ่มกลายเป็นประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุที่เขตปลูกส้มของบางมดค่อยๆ กลายเป็นพื้นที่เมือง และชาวสวนพากันเลิกปลูก สภาพระบบนิเวศและภูมิอากาศถูกรบกวนจนไม่เหมาะจะปลูกส้มอีก ทำให้ส้มจากเชียงใหม่ โดยเฉพาะส้มจากอำเภอดอยสะเก็ดเข้ามาแทนที่ ในปี พ.ศ.2542-2544 จากข้อมูลพื้นที่การปลูกส้มจากปี 2538 ถึงปี 2544 มีพื้นที่ปลูกส้มรวมกันทั้งเขต 3 อำเภอ มีมากถึง 33,936 ไร่ โดยในเขตอำเภอดอยสะเก็ด มีการขยายพื้นที่การปลูกส้มมากที่สุด (พรพิไล 2548) และยังเป็นช่วงขาขึ้นของส้มที่ปลูกในเขตอำเภอดอยสะเก็ด รวมทั้งเขตตำบลแม่ทอง ซึ่งชาวบ้านบ้านแม่ทองกลางก็หันมาปลูกส้มแทนลิ้นจี่กันเกือบจะทุกครอบครัวที่ปลูกลิ้นจี่ เกือบไม่หลงเหลือลิ้นจี่ให้เห็น แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ยังเก็บไว้ เชื่อว่าส้มยังไม่ออกลูกก็สามารถที่จะเก็บลิ้นจี่ขายได้

จากการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เกิดมีแรงงานในการรับจ้างเก็บผลผลิตโดยเฉพาะส้ม ที่ต้องใช้คนงานจำนวนมาก ทั้งแรงงานที่เป็นคนไทยและแรงงานที่เป็นต่างด้าว โดยแรงงานที่เป็นต่างด้าว นายจ้างจะจ้างแรงงานส่วนนี้ไว้ในสวนของตนเองเลย แรงงานต่างด้าวที่มารับจ้างที่ฝั่งไทยจะเป็น “ไทยใหญ่” และจะย้ายมาเป็นครอบครัว มีทั้งพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลาน ครอบครัวหนึ่งก็ประมาณ 5-6 คน นายจ้างจะใช้งานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ปลูก ดูแลรักษา ให้น้ำ ให้น้ำปุ๋ย ฉีดยาฆ่าแมลง ช่วยในการเก็บผลผลิตด้วย ส่วนแรงงานไทย จะจ้างในการเก็บแต่ละครั้ง จะเก็บเฉพาะส้มที่สุกพอดี โดยจะเก็บทีเดียวให้เสร็จภายในวันหรือสองวัน ใช้คนงานมาน้อย ขึ้นอยู่กับขนาดของสวนส้ม โดยไร่หนึ่งก็จะใช้คนงานประมาณ 4-5 คน ส่วนใหญ่แต่ละสวนจะ

เก็บพร้อมๆ กัน ฤดูกาลเก็บผลจะประมาณธันวาคมถึงกุมภาพันธ์ของทุกปี แรงงานที่มีอยู่แทบจะไม่พอ เกิดการแย่งคนงานกันขึ้น โดยเฉพาะแรงงานผู้หญิงที่มีทักษะในการเก็บส้ม คัดเลือกส้มที่สุกพอดี

การเก็บสัมนั้น จำเป็นต้องไปเก็บตั้งแต่เช้า ผู้หญิงมีหน้าที่ในการเก็บ โดยจะมีการไถ่ตัดผลส้มและย่ำมะนาว (คล้ายย่ำพระสงฆ์) โดยตัดเย็บมาจากถุงปุ๋ย โดยจะนำผลส้มที่ตัดได้ใส่ลงไปในย่ำ พอเต็มย่ำก็นำไปเทรวมกันในตะกร้าส้ม จากนั้นแรงงานผู้ชายก็จะยกตะกร้าส้ม ซึ่งหนักประมาณ 25 กิโลกรัม ขึ้นรถ หรือถ้าไกลก็จะแบกตั้งแต่บนดอยลงมายังรถกระบะ พอเต็มรถกระบะก็นำส้มเหล่านั้นไปยังโรงงานแวก ที่ห่างจากสวนไปประมาณ 2 กิโลเมตร ในการแวกสัมนั้นจะทำให้ผิวส้มสวย มันวาว นำรับประทาน ก่อนที่จะส่งต่อไปยังผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ โรงแวกส้มจะกระจายตามตำบลต่างๆ ในอำเภอฝาง ซึ่งมีประมาณ 10 กว่าโรง

โรงงานแวกส้มในตำบลแม่งอนจะมีอยู่ทีเดียว คือโรงแวกนายพล (ไม่ใช่ของนายพลยศทหารแต่เจ้าของชื่อพล) สภาพภายในโรงแวกจะมีลักษณะการก่อสร้างแบบโรงงาน หลังคา ยกสูง คล้ายโรงยิมแข่งกีฬา มีขนาดใหญ่เท่ากับเอาสนามบาสสองสนามมารวมกัน อย่างไรก็ตาม ข้างในโรงงานแวกส้ม จะเห็นเครื่องคัดส้ม มีลักษณะเป็นสายพานไปตามรางลำเลียง สัมนั้น จะมีเครื่องพ่นน้ำมัน (wax) อาบผิวส้ม ให้มันวาว หลังจากที่ได้ผ่านการเคลือบผิวแล้ว ก็จะมีช่องที่ส้มแต่ละขนาดลดลงไปยังตะกร้า ที่มีขนาดระบุไว้ พร้อมส่งออกไปขายยังผู้บริโภค ส่วนใหญ่จะมีรถมารับไปอีกที

ในส่วนองแรงงานที่เข้ามาทำงานในโรงแวกสัมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชายในพื้นที่ ต้องใช้แรงในการยกตะกร้าส้มจากรถกระบะที่นำส้มมาแวก จากตะกร้าส้มยกขึ้นบนรางเครื่องแวก จากตะกร้าส้มที่แวกแล้วยกขึ้นบนรถบรรทุกสิบล้อ ส่วนแรงงานหญิงพบได้น้อย โรงงานนี้พบลูกจ้างที่เป็นหญิง ประมาณ 3-4 คน และเป็นคนงานประจำ คนงานในสวนของเจ้าของโรงงาน (ต่างตำบลส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่) โดยมีหน้าที่ปุกระดาดหนังสือพิมพ์ในตะกร้าบรรจุส้ม เกลี่ยส้มในตะกร้าให้เสมอกัน คัดส้มเน่าบ้าง ส้มมีตำหนิออกบ้าง บรรจุส้มที่คัดพิเศษลงในกล่องกระดาษ หน้าที่หลักของแต่ละคนก็จะหมุนเวียนกันเช่นนี้ แต่ถ้างานไหนคนขาดหรือไม่มีคน คนงานแต่ละคนก็ต้องทำหน้าที่แทนกันได้ โดยไม่เกี่ยงว่าจะเป็นงานของใคร

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพสังคม เศรษฐกิจภายในชุมชนนั้นได้มีการแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาโดยตลอด จากเดิมที่ชาวบ้านมีวิถีชีวิตการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง มาสู่วิถีชีวิตต้องพึ่งพาระบบสมัยใหม่ เทคโนโลยี ต้องพึ่งพาเงินตรากันมากขึ้น ก่อให้เกิดการปรับตัวของคนในชุมชนบ้านแม่งอนกลางเรื่อยมา ก็เพื่อที่จะให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน

ในส่วนของการตี๋มเครื่องตี๋มแอลกอฮอล์ของคนในชุมชนนั้นก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาเช่นกัน ควบคู่กับเศรษฐกิจชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยมีการเปลี่ยนแปลงดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์เหล้าในชุมชน

ย้อนถึงประวัติความเป็นมาในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนบ้านแม่งอนกลางในอดีตนั้น จากการสอบถามพ่ออู๋คำ ได้ให้ข้อมูลว่า การที่จะดื่มเหล้าสักแก้ว หรือสักก๊งหนึ่งมันช่างแสนยาก ลำบากอยู่มีใช้น้อย มีวิธีการทำค่อนข้างที่จะยุ่งยาก ซับซ้อนหลายขั้นตอนอยู่เหมือนกัน

พ่ออู๋คำ วัย 77 ปี เป็นประธานชมรมผู้สูงอายุบ้านแม่งอนกลางและยังมีความชำนาญในการผลิตเหล้าข้าวเอาไว้ดื่มกันช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง (ประเพณีสงกรานต์) เวลาถึงฤดูกาลเกี่ยวข้าว โดยให้ข้อมูลว่าขบวนการผลิตเริ่มตั้งแต่ต้องมีวัตถุดิบการทำเหล้าเป็นสิ่งที่สำคัญมากและขาดไม่ได้ คือ แป้งเหล้า (ก๋อนยีสต์) ซึ่งแป้งเหล้านี้ต้องออกไปซื้อที่ตัวอำเภอหรือมีพ่อค้าเร่ นำมาขายโดยจะใช้วัวต่าง มาเร่ขายในหมู่บ้านพร้อมกับของใช้ที่จำเป็นหลายๆ อย่าง ทั้งของกินและของใช้ ของที่จำเป็นที่ต้องได้ใช้คือน้ำมันก๊าด เพื่อเอามาใช้เติมตะเกียงส่องสว่างในเวลากลางคืน เกลือเอามาปรุงอาหาร และทางภาคเหนือจะเอาไว้กินกับเมี่ยง (ใบชาหมัก) โดยการมาของพ่อค้าต่างถิ่นแต่ละครั้งนั้น ก็ทำให้ชาวบ้านได้จับจ่ายใช้สอยเงินที่เก็บไว้ บางคนก็ซื้อเยาะเพื่อเก็บไว้ใช้ให้ได้นานๆ บางคนก็ซื้อไม่มากนักเนื่องจากเงินมีไม่มาก

พ่ออู๋คำ ยังให้ข้อมูลต่อว่า ในการผลิตเหล้าเพื่อดื่มเองในชุมชน จะมีกระบวนการผลิตที่ต้องใช้เวลาประมาณ 1-2 อาทิตย์เป็นอย่างน้อย และก็ต้องมีหลายขั้นตอน วัตถุดิบที่สำคัญคือมีแป้งเหล้า หรือก๋อนยีสต์ ประมาณ 4-5 ก๋อน ต่อ 1 โองตองผลไม้ (ประมาณ 20 ลิตร) โดยจะนึ่งข้าวเหนียวให้สุก พอเย็นก็บดแป้งเหล้าให้ละเอียด คลุกเคล้าให้เข้ากับข้าวเหนียวสุก ใส่พริกแห้ง 1 เม็ด ใส่ถ่านไฟก้อนเล็กๆ ลงไปสักก๋อนสองก๋อน ป้อนกันผิมาดม ทิ้งไว้ประมาณ 3-5 วัน ก็นำมาผ่านน้ำ โดยนำน้ำสะอาดเติมลงไปในโองประมาณ 3-4 ลิตร ทิ้งไว้ประมาณ 2 คืน ก็นำมาดื่มได้ พ่อคำจะเรียกเหล้าที่ได้ว่า “เหล้าข้าว”

การดื่มเหล้าในชุมชนในสมัยก่อนนั้น จะดื่มกันก็ต่อเมื่อมีการทำงานลงแขกเกี่ยวข้าว เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เช่น เก็บอ้อย ยาสูบ และที่สำคัญก็จะเลี้ยงกันในวันสุดท้ายที่งานเสร็จ ดังพ่ออู๋คำ กล่าวว่า “ตะก่อน จะกินเหล้าดองกัน จะกินกันเป็นยุค จะกินกันก็เมื่อมีก๋าน มีงาน ยะกับข้าว กับโต้ง กับนา กินกันช่วงปีใหม่ แป้งเอาคนเดียว” และอีกส่วนหนึ่งที่ดื่มกันก็จะเป็นงานประเพณีในชุมชน เช่น ประเพณีกินสลาก ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญมากประเพณีหนึ่งของชุมชน จะเป็นการรวมญาติที่ไปทำงานต่างจังหวัดหรือที่อื่นให้กลับมาทำบุญและมาสังสรรค์ร่วมกัน เพื่อที่จะได้ทำกิจกรรม “ตานก๋วยสลาก” ให้แก่วัดเพื่อหาเงินให้วัดใช้ในการทะนุบำรุงศาสนสถานต่อไป การดื่มในงานสมัยก่อนนั้น ส่วนใหญ่จะดื่มกันในกลุ่มเพศชาย แต่ในเพศหญิงพบน้อยมาก โดยผู้ชายเวลาดื่มแล้วมักจะชอบทะเลาะ หาเรื่องชกต่อยกันระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงกัน แต่ก็ไม่ได้เอาเรื่องเอาราวอะไร คือมีลักษณะว่าอยากจะลองเปรียบฝีมือกันว่าใครจะเก่งกว่ากันก็เท่านั้นเอง ดังพ่ออู๋แก้ว เล่าว่า “คนสมัยตะก่อน ชอบดื่กัน เป็นลองกัน ดีกันก่อบ่อย มันดื่บ่พัง บ้านเหนือบ้านใต้จ้าง(ชอบ) ดีกัน ดีแล้วก็แล้วกันไป บ่ไปบ้านแก่(ผู้ใหญ่บ้าน) บ้านแคว่น(ก้านัน) บ่ได้เอาเรื่องกันอย่างปาเดียว(ปัจจุบัน)”

ในสมัยก่อนนั้น เหล้าขาว 40 ดีกรี หรือชาวบ้านเรียกว่า “เหล้าโรง” นั้น ไม่ค่อยได้รับความนิยม และดื่มสักเท่าไร เพราะจากราคาค่อนข้างสูงและรสชาติก็ไม่ถูกปากคนดื่มสักเท่าไร ส่วนใหญ่จะนิยมบริโภคเหล้าที่ทำเอง โดยชาวบ้านส่วนใหญ่จะภูมิใจในฝีมือตนเองที่ได้ทำเหล้าขึ้นมาเพื่อเลี้ยงคนอื่นในงานทำบุญของวัด งานสงกรานต์ และการเก็บเกี่ยวผลผลิต และบางคนยังมีไว้เชื่อมความสัมพันธ์ไมตรี โดยการแลกเหล้ากันว่าฝีมือใครจะอร่อยกว่ากัน

จากอดีต สู่ปัจจุบันสภาพสังคม เศรษฐกิจได้มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็ว ทำให้การผลิตเหล้าไว้เพื่องานบุญ งานสงกรานต์ งานเกษตรกรรม แปรเปลี่ยนไปในรูปของการค้าขายมากขึ้น ผนวกกับรัฐบาลมีการควบคุมการผลิตเหล้าแบบพื้นบ้าน ที่ต้องขึ้นทะเบียนเหล้า และเสียภาษีสรรพสามิต ทำให้การผลิตเหล้าในอดีตก็กลายเป็นตำนาน ส่งผลให้เหล้าโรงยุคใหม่เข้ามาแทนที่ และในปัจจุบันถนนหนทาง การคมนาคมค่อนข้างที่จะสะดวก การขนส่งสินค้าต่างๆ ค่อนข้างรวดเร็ว ท้นต่อความต้องการของผู้บริโภค ทำให้กลุ่ม รูปแบบ สถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ก็แปรเปลี่ยนไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ส่วนที่ 2

วัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน พื้นที่ทางสังคมของผู้หญิง

การบริโภคสุราในพิธีกรรม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือสุราเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยเมื่อใดไม่มีหลักฐานที่ปรากฏชัดเจน แต่พบว่าสุราได้แพร่หลายเข้าไปในทุกวัฒนธรรม โดยถูกนำมาเกี่ยวพันกับอิทธิพลความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆ ในสังคม และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังจะเห็นได้จากที่มีการใช้สุราเป็นเครื่องเซ่นไหว้สำหรับการบูชา ตามพิธีกรรมและความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องเซ่นบูชาเท่านั้น (อดิศวรร และคณะ 2544)

ในชุมชนบ้านแม่งอนกลางก็เหมือนกับชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะสภาพสังคมที่มีสุราเข้ามาเกี่ยวข้องในงานพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งถือว่าสุราเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพิธีกรรม ด้วยสาเหตุที่สำคัญคือเพื่อเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สังคมไทยก่อนที่พุทธศาสนาจะแพร่เข้ามา ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากลัทธิผีและลัทธิพราหมณ์ ดังนั้นจึงนิยมใช้สุราเซ่นสังเวย เพราะมีความเชื่อว่าทั้งผีทั้งเทวดานั้นชอบสุรา (พระไพศาล วิสาโล 2537: 7)

ชุมชนบ้านแม่งอนกลาง สุราเข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดาหรือผี มีอำนาจดลบันดาลให้เกิดสิ่งดีๆ ในชีวิต เชื่อว่าผีและเทวดาชอบสุราทำให้เกิดทัศนคติว่า สุราเป็นน้ำที่ทำให้เกิดสิริมงคล (พระไพศาล วิสาโล 2537: 8) และยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตการทำงาน การประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงผีหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จสิ้นแล้ว โดยการเลี้ยงผีที่อยู่ตามสวนของตนเอง ชาวบ้านเรียกว่า “ผีเจ้าที่” โดยการเลี้ยงผีเจ้าที่นี้มีจุดประสงค์ เพื่อเป็นการแก้บน เป็นการตอบแทนที่เจ้าที่ ได้ช่วยดูแลสวน จนกระทั่งได้ผลผลิตและขายให้ได้กำไรมากๆ และเป็นการย่ำเตือนให้ช่วยดูแลในปีต่อไปข้างหน้า การบ่นไว้นั้น ก็จะทำให้สัจจะอธิฐานว่าถ้าปีนี้ได้ผลผลิตมาก ได้เงิน ได้กำไรมาก ก็จะเลี้ยงหว่าหมู ไก่ต้ม ลาบ แกงอ่อม และที่ขาดไม่ได้คือเหล้า ดังพ่ออ้อยแก้ว กล่าวว่า

“เจ้าต๋สว่นเฮา เขาต้องบอกฮือเป็น ว่าถ้าได้กำไรไหนดัก ก่อจะเลี้ยงเหล้า เลี้ยงหว่าหมู ลาบ แกงอ่อม”

พ่ออ้อยแก้ว ถึงแม้ท่านจะอายุถึง 77 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็มีความสุขแข็งแรง ยังสามารถทำสวนลั่นจี่ ที่ท่านปลูกมีอยู่ประมาณ 2 ไร่ ในทุกๆ ปี หลังจากที่เก็บผลผลิตเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการเลี้ยงเจ้าที่เป็นประจำทุกปี ท่านเล่าว่าการเลี้ยงเจ้าที่ เป็นพิธีกรรมที่จะมีผู้เข้าร่วมในพิธีก็จะเป็นเจ้าของสวน ญาติพี่น้อง ไม่เฉพาะพ่ออ้อยแก้วเองที่เลี้ยงผีเจ้าที่ ยังมีเจ้าของสวนอื่นๆ ที่ทำพิธีกรรมนี้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงเจ้าที่สวนส้ม เจ้าที่สวนลั่นจี่ เจ้าที่สวนหอม (กระเทียม) เจ้าที่นา ล้วนแล้วแต่มีลักษณะการเลี้ยงหรือการแก้บนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ถ้าสวนไหนขายผลผลิตได้กำไรมากก็จะเพิ่มปริมาณของเซ่นไหว้ให้มากขึ้นตามเงินกำไรหรือผลผลิตที่ได้ เช่น

จากหัวหมูหนึ่งหัว ก็จะเป็นสอง สาม สี่ หัวขึ้นไป และที่ขาดไม่ได้ก็ต้องมีเหล้าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเลี้ยงผีด้วย

ส่วนสถานที่ในการทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ จะถูกกำหนดโดยเจ้าของสวน แต่ส่วนใหญ่จะไปเลี้ยงที่หอเจ้าที่ (ศาลพระภูมิ) บริเวณมุมใดมุมหนึ่งของสวน โดยจะใช้เวลาที่ทำพิธีกรรมภายหลังจากการเก็บผลผลิตเสร็จแล้ว และก็จะหาวันดี วันที่เป็นสิริมงคล โดยทางภาคเหนือจะมีสูตรท่องวันดี วันเสีย ว่า “เกียง ห้า เก้า เสียอาทิตย์กับจันทร์ ยี่ หก สิบ เสียอังคารวันเดียว สาม เจ็ด สิบเอ็ดเสียพฤหัสบดีกับเสาร์ สี่ แปด สิบสอง เสียพุธ ศุกร์” ถ้าได้วันไหนเป็นวันดีแล้วก็จะเตรียมของไว้กับนเลี้ยงเจ้าที่สวน สิ่งของที่นำไปประกอบพิธีกรรม ก็จะมี ดอกไม้ ธูปเทียน จัดใส่กระทงใบตองหรือกระตาะก็ได้ อาหาร ก็จะมีไก่ต้ม หัวหมูต้ม ลาบ แกงอ่อม ข้าวเหนียวหนึ่งขนมหวาน ผลไม้ น้ำดื่ม บุหรี่ เมี่ยง เหล้าขาว ทั้งหมดนั้นบรรจุใส่จาน ชามวางลงในถาด ชาวบ้านจะเรียกว่า “ขันข้าว”

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เมื่อทางเจ้าของสวนไปถามพ่อน้อย หรือพ่อหนาน (ผู้เฒ่าผู้แก่ทางภาคเหนือที่บวชเรียนมาแล้ว) ว่าวันไหนตรงกับวันดี หรือวันมงคลได้แล้ว ผู้ประกอบพิธีหรือเจ้าของสวนก็จัดเตรียมของกับนเจ้าที่ ตอนเช้าของวันประกอบพิธีก็นำเครื่องกับนที่เตรียมไว้ไปถวายเจ้าที่ที่หอเจ้าที่

เมื่อไปถึงก็วางถาดอาหารและกรวยดอกไม้บนหอเจ้าที่แล้วจุดธูปเทียนบอกกล่าว

“เอ้อ...เจ้าตีเจ้าแดน ตีขอหื้อดูแลโฮ้ ดูแลสวน บ่าเดี๋ยวนี้ก็ได้เก็บส้มแล้ว จึงมาแก้บนตีได้ขอไว้ ขอหื้อเจ้าตี มาฮับเอาตวย”

จากนั้นก็รองจนกว่าธูปหมดเล่ม จึงจะเก็บอาหารที่กับนทั้งหมดกลับบ้าน หรือก็จะกินกันบางส่วนที่สวนก็ได้ บางส่วนก็นำกลับไปกินกันที่บ้านเจ้าของสวน พร้อมทั้งบอกให้ญาติพี่น้องคนงานที่ช่วยทำงาน ที่มารับจ้างให้มากินด้วย ก็จะกินกันเกือบทั้งวัน โดยจะจัดเหมือนงานเลี้ยงขอบคุณ ถ้าเหล้าไม่พอ อาหารไม่พอก็กึ่งทำ สั่งซื้อมาเพิ่มเติม โดยจะนำหัวหมูที่ไปกับนนำมายำ นำมาปิ้ง นำมาย่าง เป็นกับแกล้มและเป็นอาหารเลี้ยงกัน

การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของภาคเกษตรกรรมในหมู่บ้าน จากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นระบบการผลิตเพื่อจำหน่ายซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจทุนนิยม (สมเพียร 2541) แต่ประเพณี ความเชื่อในพลังอำนาจที่เหนือธรรมชาติซึ่งเป็นลักษณะของความเชื่อและพิธีกรรมของสังคมภาคเกษตรที่มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติยังคงอยู่ ดังเช่น ในด้านการเลี้ยงผีเจ้าที่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีและความเชื่อทางไสยศาสตร์ ที่ต้องการเซ่นไหว้ด้วยของบูชาต่างๆ และหนึ่งในของเซ่นไหว้ต้องประกอบไปด้วย “เหล้า” (มณี 2533) มีเพียงจากของเซ่นไหว้ในอดีตจะใช้เหล้าขาวหนึ่งขวด และไก่สองตัวหรือชาวบ้านเรียกว่า “เหล้าไหไก่คู่” ถูกเปลี่ยนมาเป็นหัวหมูเหล้าขาว ซึ่งเป็นผลมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ต้องใช้ต้นทุนสูงและมีราคาสูงเมื่อขายผลผลิตซึ่งในทัศนะของผู้ศึกษาอาจกล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนกับการเดิมพัน หรือการซื้อหวย ที่ทำให้คิด

ว่า เมื่อมีการลงทุนที่สูง ก็มีความเสี่ยงสูงและเกษตรกรก็มีความต้องการให้ผลผลิตของตนเองมีปริมาณที่มากขึ้น คุณภาพดี ราคาซื้อขายสูง ก็ต้องมีการขนานและเช่นไหวด้วยสิ่งของที่มีมูลค่าสูงขึ้นและมีจำนวนมากขึ้น เมื่อมีการเลี้ยงผีเจ้าที่ด้วยสิ่งของที่มีปริมาณมาก จึงก่อให้เกิดการชักชวนเพื่อนบ้านและเพื่อนสนิท คนงาน ให้มาเลี้ยงสังสรรค์ภายหลังจากการทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่เสร็จสิ้นลง

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาไม่สามารถที่จะกล่าวได้ว่าพิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่ของชาวบ้าน มีความเชื่อในการพึ่งพาธรรมชาติ รวมทั้งให้ความสำคัญกับพลังเหนือธรรมชาติมากขึ้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่การศึกษานี้ แต่พิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าที่ดังกล่าวน่าจะเป็นการให้ความหมายที่แตกต่างจากเดิมมากกว่า ซึ่งแต่เดิมการเลี้ยงผีเจ้าที่เป็นเรื่องของ การขอบคุณธรรมชาติ แต่ปัจจุบันกลายเป็นการต่อรองกับธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่าเหล่าได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตการทำงานในกลุ่มนายจ้าง ลูกจ้าง และกลุ่มเพื่อนญาติพี่น้อง โดยเฉพาะกลุ่มลูกจ้างที่เป็นเพศหญิง จะมีจำนวนมากกว่าเพศชาย ในช่วงเวลาที่มีการเลี้ยงผีเจ้าที่ของเจ้าของสวนที่ตนเองไปรับจ้างหรือรู้จักกัน ก็จะเห็นหญิงวัยแรงงานร่วมฉลองกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีที่มีให้กันในชุมชน ระหว่างนายจ้าง ลูกจ้าง ญาติพี่น้องและยัง เป็นการขอบคุณที่ได้ช่วยกันทำงาน ให้แล้วเสร็จตามที่ได้มุ่งหวังไว้

ประเพณีชุมชนกับสุรา: สื่อกลางแห่งความสัมพันธ์

ในวันที่ 15-16 ตุลาคม 2550 ที่ผ่านมา เป็นการจัดงานสลากภัตรบ้านแม่งอนกลางตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานประเพณีชุมชนที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในวันที่ 15 ตุลาคม 2550 เป็นวันก่อนทำพิธี เรียกว่า “วันดา” เป็นวันที่ชาวบ้านจะจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ไทยทาน โดยทำเป็นห่อเล็กๆ กระจุกกระจิก เช่น ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ กะปิ ปลาร้า ขนมห่ม และอาหารได้แก่ห่อหมก⁴ หมากเมี่ยง บุหรี่ ไม้ขีดไฟ เทียนไข ผลไม้ต่างๆ เครื่องใช้สอยต่างๆ เมื่อบรรจุสิ่งของต่างๆ ลงในตะกร้า (ก๋วย) เรียบร้อยแล้ว ก็จะเอา “ยอด” ซึ่งหมายถึง สตางค์ หรือธนบัตร ผูกไม้เรียวเสียบไว้ “ยอด” ที่ใส่นั้นไม่จำกัดว่าเท่าไรแล้วแต่จิตศรัทธาและกำลังทรัพย์ของเจ้าของก๋วยสลาก การประดับตกแต่งก๋วยสลากให้ดูสวยงาม จะประดับด้วยดอกไม้ทำขึ้นเองจากกระดาษสา กระดาษย่นหลากสี เน้นที่มีสีส้มสวยงาม

ในวันจัดงานสลากภัตรนั้น ทุกคนจะหยุดจากการทำงาน รับจ้าง อยู่บ้านเพื่อต้อนรับแขก ญาติพี่น้องที่จะมาร่วมทำบุญด้วย ในวันก่อนทำพิธีหรือที่เรียกว่า “วันดา” นั้นจะเป็นวันที่ชาวบ้านในแต่ละหลังคาเรือนจะทำอาหารเพื่อที่จะไปทำบุญที่วัดในวันรุ่งขึ้น เรียกว่า “วันตาน” การทำอาหารนั้นทางเหนือจะทำอาหารที่เหมือนๆ กันคือ ห่อหนึ่ง โดยจะมีห่อหนึ่งไก่ จะมีเนื้อไก่

⁴ ทางเหนือเรียกว่าห่อนึ่ง

เป็นส่วนประกอบหลัก ห่อหนึ่งหมู่ จะมีเนื้อหมู่เป็นส่วนประกอบหลัก โดยจะใส่หน่อไม้ดอง วุ้นเส้น ลงไปด้วย ห่อด้วยใบตอง แล้วนำไปนึ่งประมาณครึ่งชั่วโมงก็สุก

ในส่วนของการตกแต่งต้นครัวตานนั้น ผู้ชายจะเป็นคนเตรียมต้นครัวตานและกล้วย สลาก ส่วนผู้หญิงจะเป็นคนเตรียมดอกไม้ ของที่จะใส่ลงในต้นครัวตานและกล้วยสลาก ซึ่งแต่ละบ้านจะทำกล้วยสลากของตนเองที่บ้าน พอบ่ายๆ ก็จะพากันมาที่บ้านของหัวหมวดหรือหัวหน้า คุ่ม จะช่วยกันทำต้นครัวตานประจำหมวด โดยที่แต่ละคนก็จะช่วยกันคนละไม้ละมือ ตกแต่งต้น ครัวตานให้สวยงาม นำสิ่งของมารวมกัน เช่น พริกแห้ง ผงซักผ้า ขนหม สมุด ปากกา ดินสอ ยาสี ฟัน แปรงสีฟัน กระเทียม ข้าวตอก ดอกไม้ และอื่นๆ ที่เป็นของถวายทาน นำมาประดับตกแต่ง ต้นครัวตานให้สวยงาม พร้อมนำปัจจัยหรือเงิน มารวมกันเป็นยอดต้นหัวหมวด ซึ่งแต่ละหมวด จะได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของคนในหมวดนั้นๆ

หมวดสี่ เป็นหมวดที่ผมต้องเข้าร่วมทำบุญในครั้งนี้ก็ไม่ห่างจากสถานือนามัยมากนัก ประมาณ 200 เมตร มีอายจั้น เป็นหัวหมวด ป่วยวันที่ 16 ตุลาคม เป็นวันสลากภัตร เป็นวันที่ ชาวบ้านต้องนำต้นครัวตานของหมวดต่างๆ ไปถวายวัด ช่วงเวลาดังกล่าว ผมก็ได้เข้าร่วมวงที่มี การรวมกลุ่มกันก่อนหน้านี้อแล้ว ประมาณสิบกว่าคน ในกลุ่มก็มีพี่แดง พี่นวย พี่เพชร พี่จิ้น พี่ สรรวย พี่ดาว อายจั้น อายทน (สมาชิก อบต.) ผมก็เดินเข้าไปร่วมวงด้วย ก็ได้รับการต้อนรับ อย่างดีจากอายจั้น ในฐานะเจ้าบ้านและหัวหมวด ในวงทุกคนมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มและอímเอิบ ต่าง คนต่างคุยกันเสียงดัง ตามประสาผู้ที่มาเจอและร่วมวงกัน เรื่องที่คุยเป็นเรื่องราวๆ ไป เรื่องตลก ขบขัน ในวงก็มีอาหารทางเหนือได้แก่ ห่อหนึ่งซึ่งแต่ละบ้านจะนำมารวมกัน ร่วมรับประทาน ด้วยกัน บางทีก็นำห่อหนึ่งมาแกะรวมกันแล้วนำไปผัดใหม่ เรียกว่า “คั่วโห้ะ” นอกจากคั่วโห้ะแล้ว ยังมีตำส้มโอ รสแซบวางอยู่ ชิมดูรสชาติจัดจ้านมาก เหมาะเป็นกับแกล้มอย่างดี ที่ขาดไม่ได้เลย ในวงก็มีเหล้าขาวและเบียร์ ในกลุ่มของผู้หญิงจะร่วมกันดื่มเบียร์กัน ส่วนผู้ชายจะดื่มเหล้าขาว 35 ดีกรีหรือเหล้าโรงพร้อมทั้งตีกอง ผ้อง ฉาบ ให้จังหวะเป็นเสียง “โหม่ง โหม่ง ต๊ะ ตึง โหม่งๆๆ” พร้อมร่วมกันร้องเพลง เข้ากับจังหวะเสียงกลอง เป็นที่สนุกสนานครื้นเครงไปตามๆ กัน

วงผู้หญิงจะมีพี่แดง ภรรยาอายจั้นเป็นผู้นำในการดื่ม เพราะเป็นหัวหมวดที่ต้องเอา ใจใส่เพื่อนๆ ที่มาร่วมจัดต้นครัวตาน โดยเริ่มต้นจากการซื้อเบียร์ข้างมา 3 ขวดก่อน โดยพี่แดง จะเป็นคนเปิดแล้วเทให้เพื่อนร่วมวงซึ่งเป็นหญิงประมาณ 4-5 คน จากนั้นก็ร่วมกันชนแก้ว พร้อมพูดว่า “รวย รวย รวย” ต่างคนต่างคุยกัน ถึงเรื่องราวต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การ ทำงานที่สวน พร้อมกับการยกแก้วดื่มร่วมด้วย ถือว่าเป็นวันพักผ่อนของการทำงานด้วย เพราะ ทุกคนจะหยุดงานในวันงานสลากภัตร มาร่วมกันร่วมทำบุญด้วยกัน ซึ่งเป็นประเพณีทางเหนือที่ สืบทอดมาช้านาน แต่ในปัจจุบันจะมีเครื่องดื่มที่เป็นสื่อกลางในการเข้าร่วมกลุ่ม เพื่อยืดโยง ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ก็คือเหล้า เบียร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เสียแล้วสำหรับบริบทชุมชน แห่งนี้

งานกลางคืนกับพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิง

งานประเพณีที่มีการเฉลิมฉลอง มีงานมหรสพในชุมชนที่ผ่านมา เป็นงานที่จัดเพื่อฉลองสมณศักดิ์พัดยศของท่านพระครูสมบุรณ์ ฐัมมทินโน ที่ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสชั้นโท “พระครูมัญญธรรมทัต” ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดแม่งอน ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้รับพระราชทานแต่งตั้งเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2550

ทางศรัทธา ชาวบ้านแม่งอนกลาง บ้านทุ่งทอง บ้านแม่งอนสันติสุข ทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งจะมีบ้านแม่งอนกลาง เป็นบ้านเดิมอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อปี 2540 ได้มีการแยกหมู่บ้านออกไป เป็นบ้านทุ่งทอง ต่อมาไม่นานในปี 2544 ก็แยกหมู่บ้านแม่งอนสันติสุขออกไปอีก ก็ทำให้มี 3 หมู่บ้านที่มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจที่เดียวกัน คือวัดแม่งอน ทางชาวบ้านจึงได้ประชุมหารือกันเพื่อจัดงานฉลองสมณศักดิ์พัดยศขึ้น ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2550 ซึ่งผมจะนำท่านเข้าบรรยายภาคในงานตอนกลางคืนที่มีดนตรี พร้อมกับร่ายย่อนยุคมาแสดง พร้อมทั้งการหาเงินเข้าวัดในรูปแบบต่างๆ

ตอนเย็นวันนั้น ผมได้มีโอกาสไปเที่ยวงานวัดที่จัดขึ้นเพื่อฉลองสมณศักดิ์พัดยศท่านพระครู เจ้าอาวาสวัดแม่งอน ตามประสาหมอนามัยที่ต้องเข้าร่วมงานชุมชนเป็นประจำ ไม่ไปเดี๋ยวจะหาว่าหมอไม่เข้าร่วมสังคม ก็ชวน “ลุงน้อย” ภารโรงสถานเอนามัย วัย 44 ปี ไม่มีภาระด้านครอบครัว (ม่าย) ก่อนไปลุงน้อยก็ออกไปดื่มที่ร้านค้าใกล้ สอ. ตามประสาคนโสด ถามว่า “ไปดื่มมาก็ต้องแล้ว” ลุงน้อยก็ตอบว่า “สามต้องแล้ว กำลังได้ที่พอดี” พร้อมกับแสดงอาการเมาเล็กน้อย

ก่อนอื่นจะกล่าวถึงคนที่เข้าร่วมในการจัดงานในครั้งนี้ ซึ่งมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นแกนนำในการจัดพิธีสงฆ์ในตอนกลางวันที่ผ่านมา ในส่วนภาคกลางคืนนั้นก็มีการนำตำบลแม่งอน โดยกำนันวิทยา ซึ่งเป็นกำนันตำบลแม่งอน และยังเป็นลูกหลานของบ้านแม่งอนกลางเอง เป็นคนหนุ่มไฟแรง เป็นผู้นำนักพัฒนา วัย 34 ปี ซึ่งเป็นประธาน พร้อมด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่งอน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้ง 3 หมู่บ้าน เป็นผู้ร่วมจัดงานในครั้งนี้

ในงานแสดงมหรสพในครั้งนี้ได้จัดที่โรงเรียนบ้านแม่งอนกลาง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งมาแต่เดิม พ่ออุ้ยคำ เคยเล่าให้ฟังว่า แต่ก่อนเคยเป็นที่เลี้ยงควายของชาวบ้าน ต่อมาก็เปลี่ยนมาเป็นศาลาไว้เรียนหนังสือ จนมาเป็นโรงเรียนในปัจจุบัน พื้นที่ของโรงเรียนไม่กว้างมากนัก ประมาณไร่เศษๆ มีเขตติดต่อกันระหว่างวัด โดยมีถนนสายดอยอ่างขาง แบ่งเขตวัดกับโรงเรียนด้านหน้าโรงเรียนจะมีร้านค้าขายของ “ร้านเจ้แดง” เจ้แดง วัย 36 ปี เป็นคนใจดี ชอบทักทายลูกค้าด้วยความยิ้มแย้ม แจ่มใสเสมอ ร้านของเธอเป็นตึกทรงสี่เหลี่ยม สูงสองชั้นทาด้วยสีฟ้าสดใส (เหมือนเจ้าของ) เป็นร้านที่ทำเลค่อนข้างดี ชั้นล่างจะเป็นที่ขายของ ชั้นบนไว้นอน เธอขายทุกอย่าง ทั้งของกิน ของใช้ เปรียบเสมือน เซเว่นน้อยๆ ในหมู่บ้านเลยก็ว่าได้ ทั้งปลีกและ

ส่ง ลูกค้าก็จะเป็นคนในชุมชนและนอกชุมชนที่รับไปขายอีกต่อหนึ่ง เพราะสินค้าที่นี้จะถูก ขายแบบยกแผง ดูแล้วเป็นร้านที่ใหญ่ที่สุดในแมงอนกลางเลยก็ว่าได้

วันนี้เป็นวันที่เจ้แดงมีความสุขมากเนื่องจากมีลูกค้ามาซื้อของมากเป็นพิเศษ เนื่องจากมีงานรื่นเริง สนุกสนาน ที่ขายดีก็จะเป็นเหล่าทั้งชาว ทั้งแดง เบียร์ส่วนใหญ่เป็นเบียร์ช้าง ถัดจากร้านพี่แดงก็จะเป็นตลาดแมงอนกลาง เป็นตลาดที่มุ่งหลังคาด้วยสังกะสี มีที่นั่งสำหรับขายของยกพื้นขึ้นมาประมาณระดับเอว ทำด้วยไม้ สภาพดูไม่ค่อยแข็งแรงมากนัก จากสภาพคงใช้งานมาไม่ต่ำกว่าห้าปีแล้ว โดยมีทางเดินของลูกค้าตรงกลางตลาด มีแม่ค้าประมาณ 7-8 เจ้า ส่วนใหญ่เป็นคนในหมู่บ้านที่นำของมาขาย อาทิเช่น อ้ายศักดิ์ พี่ศรีนวล พี่หล่น ต่างคนก็ขายเนื้อหมูเหมือนกัน แต่ก็ไม่เคยเห็นมีปัญหาในการขายเลย ต่างคนก็มีลูกค้าเป็นของตนเอง พี่ฟองขายเนื้อไก่มีทั้งไก่พันธุ์และไก่พื้นเมือง พี่คำขายปลานิลและปลาตุ๊ก อู๋นางขายผลไม้ และพี่ผินของใช้ภายในบ้าน ซอส น้ำปลา พริก อื่นๆ พี่เพ็ญขายส้มตำและกล้วยทอด พี่พาขายขนมจีน

เวลาประมาณทุ่มกว่าๆ อากาศทางภาคเหนือเริ่มหนาวเย็น เริ่มมีไอนหมอก ทางเหนือเรียกว่า “เหมย” ให้เห็นแล้ว ผมก็มาถึงบริเวณงานกับลุงน้อย พอเข้าไปในงานบรรยากาศของงานดูครึกครื้นเป็นพิเศษ เนื่องจากวันนี้ทางก้านันได้จัดงานรูปแบบใหม่ ที่ไม่เหมือนการจัดงานที่ผ่านมา โดยจ้างวงดนตรีจากจังหวัดเชียงรายมาแสดงให้ดู แสงไฟ สีเหลือง สีเขียว สีแดง สีน้ำเงิน เอาเป็นว่าเหมือนสีรุ้งระยิบระยับทั้งข้างล่างเวทีและบนเวที มองขึ้นไปบนเวทีที่ข้างสวยงามมาก ทั้งเครื่องเสียงชุดใหญ่ ทั้งแสงไฟที่มีสีสัน เวทียกสูงเท่าระดับอก เวทีจะเป็นลักษณะสองชั้น ชั้นบนจะเป็นของพวกนักดนตรี ชั้นล่างจะเป็นพื้นกระดานเตี้ยกว้างประมาณ 10 เมตร ยาวประมาณ 10 เมตร โดยใช้ถังน้ำมันสองร้อยลิตรเป็นฐานวางแผ่นไม้กระดานที่ทางหมู่บ้านได้จัดเตรียมไว้ตอนกลางวัน

วงดนตรีที่มาแสดงเป็นร่ววงย้อนยุคที่ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้เฒ่า ผู้แก่ รวมถึงวัยกลางคนก็ชอบวงนี้เป็นพิเศษ วงดนตรีนี้ชื่อ “พานทอง” เป็นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงอย่างมากของจังหวัดเชียงรายเลยทีเดียว ทราบว่าค่าจ้างคืนหนึ่งจะประมาณ สามหมื่นบาท⁵ เพราะมีสาวร่วมาเต้นด้วย และเป็นการเล่นดนตรีแบบสดๆ มีกลอง มีกีตาร์ มีเบส คีย์บอร์ด ครบชุด ทำให้เพิ่มสีสัน และจังหวะที่เราใจได้ตามความต้องการ แตกต่างจากวงดนตรีที่มาเล่นที่ผ่านมาจะเป็นวงดนตรีที่เป็นรื่องคาราโอเกะ ร้องไปตามเมโลดี้เสียงเพลง ไม่ค่อยสนุก เท่าไร

ด้านข้างของเวทีดนตรีไม่ไกลนัก ห่างไปประมาณ 30 เมตรก็จะมีกลุ่มของวัยรุ่นที่เป็น “กลุ่มหนุ่มสาว” ประจำหมู่บ้านมาหารายได้เข้าวัดโดยจัดการเล่นบิงโก บิงโกก็จะมีการจัดโต๊ะเป็นวงกลม โดยยืมโต๊ะนักเรียนในโรงเรียนมาจัด พร้อมเก้าอี้ นั่ง อุปกรณ์ก็มีแผ่นบิงโก ที่เขียนตัวเลขไว้เรียบร้อยแล้ว ขนาดเท่าฝ่ามือ พร้อมด้วยชอล์ก ที่เอาไว้ทำเครื่องหมายเวลาที่จับลูกบิงโปแล้วออกเลขที่แผ่นบิงโกของเรา มีวัยรุ่นที่เป็นแกนนำในการทำกิจกรรม ประมาณ 4-

⁵ ราคาสูงกว่าวงดนตรีในพื้นที่

5 คน เข้าๆ ออกๆ หน้าวงบึงโก บางคนก็เป็นดีเจ เปิดเพลงประกอบแข่งกับเสียงดนตรีที่ตั้งอยู่ข้างๆ พร้อมกับเชิญชวนให้มาเล่น โดยจะขายแผ่นบึงโกแผ่นละ 5 บาท ถ้าเหมาเป็นชุด จะได้ 5 แผ่น ราคาชุดละ 20 บาท ได้รับความสนใจจากกลุ่มวัยรุ่น เด็กในชุมชนเป็นอย่างมาก ของรางวัลที่นำมาเป็นรางวัลก็มีค่อนข้างมากเหมือนกัน เช่น เหล้าเป็นแบน เหล้าขาว เบียร์ช้าง น้ำขวด (น้ำอัดลม) มาமா ขนมต่างๆ

ถัดจากวงบึงโกไม่ไกลนัก ทางด้านข้างห่างไปประมาณ 20 เมตร ก็เป็นของกลุ่มแม่บ้าน ที่มาช่วยกันหารายได้ประมาณ 10 คน โดยทำเป็นมัจฉาพาโชค รูปแบบการออกรางวัล คล้ายกับของหน่วยงานกาชาดจัด โดยต้องซื้อบัตร บัตรละ 5 บาท แล้วนำบัตรที่ได้ไปแลกเอาไม้ด้ามยาวๆ คล้ายที่ตักปลา มาตักหลอดยาดมที่ลอยอยู่ในอ่างน้ำ ในหลอดยาดมจะมีสลากที่เขียนตัวเลขไว้ข้างใน เพื่อนำไปแลกของรางวัลตามที่เขียนไว้บนกระดาน ผมก็ลองไปเสี่ยงโชคดูบ้าง ไม่รู้เป็นอะไร ได้แต่ลูกอม...เต็มกระเป๋าเลย

การขายของ ส่วนใหญ่จะเป็นขายบนรถมอเตอร์ไซด์ที่ต่อพ่วง ทางเหนือเรียกว่า “รถพ่วง” โดยจะจอดขายเรียงรายไปตามรั้วของโรงเรียน ทั้งร้านขายเหล้า ทั้งเหล้าแดง เหล้าขาว ขายเป็นขวด เป็นแบน หรือแบ่งขายเป็นตอง ขายเบียร์ทั้งเป็นขวด เป็นกระป๋องขายดีต้องเบียร์ช้าง บางร้านก็จะขายกับแกล้ม เช่น ปลาหมึกย่าง ลูกชิ้นทอด ส้มตำ เรียงรายให้หาซื้อได้ตามใจชอบ มีประมาณ 5-6 ร้าน

บางร้านก็มีกลุ่มลูกค้าผู้ชายนั่งดื่มกัน แต่มีไม่มากนัก บางร้านก็มีกลุ่มหญิงที่รวมกันดื่มกัน จากการสังเกตมีมากกว่าผู้ชายเสียด้วยซ้ำ จากการถามยายคำ ชายวัยกลางคน ที่เป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยในงาน กล่าวว่า

“ป้อยาย จะใส่ลูกบ้านมาแล้ว หรือถ้าปะเปื้อนก็จะกินดีร้านดังนอก บ่าไค่มานั่งกินหื้อหนึ่ในงาน”⁶

ผมและลุงน้อย เดินวนไปมา รอบๆ งานได้ประมาณ 1 รอบเห็นจะได้ ก็เดินมาดูดนตรีข้างร้านขายของที่รู้จัก แล้วก็มาลงเอยที่ร้านนี้ เพราะจะได้ยินเสียงร้องตะโกนอย่างเสียงดัง “หมอ หมอ...ทางนี้...” เหลือบไปเห็นพี่วรรณ เป็น อสม.ที่ขายเหล้าและปลาหมึกย่าง ในงานทุกงาน ไม่ว่าจะเป็นงานศพ งานวัด พี่วรรณจะไปทุกงาน เสียงจากวงเหล้าที่เสียงดังแข่งกับเสียงดนตรี พร้อมกับเสียงโห่ร้อง “ฮ่า...เฮ้อ...ฮ่า...เฮ้อ...” เป็นเสียงจากกลุ่มหญิงวัยกลางคนที่รู้จักกันก่อนหน้านี้เป็นอย่างดี โดยมีพี่คำ หญิงม่ายวัย 47 ปี รูปร่างดี ผิวคล้ำ แต่หน้าตาคม เข้ม อัยยาศัยดี สามียะเธอเสียชีวิตไปเมื่อ 8 ปีก่อน กินยาตายเนื่องจากปัญหาสุขภาพ ตอนนี้เธอทำงานที่ตัวเมืองเชียงใหม่ เวลาว่างในชุมชนเธอก็จะกลับบ้านไปหาญาติ พี่น้องสักครั้งหนึ่ง พี่ล้น หญิงม่าย วัย 48 ปี หน้าตาดี ผิวขาว รูปร่างสมส่วน หนุ่มๆ ที่ดื่มเหล้าด้วยแชนทุกครั้งที่เราเจอได้ที่ เธอเป็นแม่ค้าขายเนื้อหมูในตลาดแม่อนกลาง ที่เลิกกับสามีแล้ว เนื่องจากมีปัญหาเรื่อง

⁶ ผู้ชายส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะกินที่บ้านมาแล้ว หรือตามร้านค้าที่ขายในหมู่บ้าน จะไม่ค่อยนิยมมานั่งกินเป็นที่เป็นทางเหมือนกับผู้หญิง เวลาออกไปเดินก็แพ้ผู้หญิง เพราะผู้หญิงมีมากกว่า ทำให้ผู้ชายเริ่มๆ ถอย เริ่มผ่อนลงบ้าง

ครอบครัว พี่ไหล วัย 48 ปี เธอเป็น อสม. บ้านแม่งอนกลาง นิยชอบสนุกสนาน ชอบเต้นเป็นอย่างมาก และพูดจาตลกในวงเหล้า

ผมและลุงน้อย ได้นั่งลงบนเก้าอี้ตัวเล็กๆ ที่ทางร้านจัดให้ พร้อมกับโต๊ะพับที่จะล้มได้ ทุกเมื่อ พี่ไหลตะโกนแข่งกับเสียงดนตรีที่กำลังบรรเลงเปิดวง

“เอาแก้วมาหื้อ สองแก้ว กับน้ำแข็งน้อ”

พี่ไหลรับแก้วที่มีน้ำแข็งอยู่กันแก้ว ประมาณ 2 ก้อนเห็นจะได้จากพี่วรรณคนขาย พร้อมกับเทเหล้าแสงโสมให้เกือบครึ่งแก้ว พร้อมกับเทน้ำเย็นใส่ลงไปผสม ผมยืนมือรับมาด้วยความจำยอม พร้อมทั้งเอานิ้วชี้ขวาคนให้เหล้ากับน้ำ ผสมให้เข้ากัน ในใจผมก็คิดว่าจะดื่มไหวหรือเปล่า แก้วแรกเจอนาดนี้แล้วแก้วต่อไปไม่ร่วงหรือนี่...ตามปกติก็เป็นคนที่ดื่มมากไม่ได้ เนื่องจากเป็นโรคกระเพาะ จะปฏิเสธก็เกรงใจจึงจิบเหล้าช้าๆ จิบไปด้วยคุยกันไปด้วย เพลงเปิดวงดนตรีจบลง เสียงโห่ร้องจากผู้ฟัง รวมทั้งในวงที่ผมกินด้วยก็ดังไม่แพ้กับวงอื่นๆ ที่อยู่ใกล้กัน พร้อมตะโกน “เอาแหม” (เอาอีก) พลายยกแก้วเหล้าที่ผสมน้ำเปล่า ชูขึ้นจนสุดแขน แล้วก็พูดพร้อมกันว่า “รวย... รวย...” แล้วดื่มจนหมดแก้ว

ในกลุ่มหญิงที่ผมไปนั่งด้วย รู้สึกจะเสียงดังกว่ากลุ่มอื่นๆ เป็นที่จับตาของกลุ่มอื่นๆ เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเพื่อนสนิทกันมานาน เวลาจะกินกันที่ไหนก็ชวนกันไปกินร่วมกันเสมอ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่ทำงาน ไตร่ห่อกันตลอด ทำให้ดูจะสนุกกว่ากลุ่มอื่นๆ และไม่ต้องกังวลถึงภาระทางครอบครัวให้ห่วงหน้าพะวงหลัง ทำให้ดื่ม เต้น อย่างสบายใจ

วงดนตรีจากจังหวัดเชียงราย ก็ไม่ทำให้คนดูและคนเต้นผิดหวัง เล่นดนตรีจังหวะสามช่า เดินกันอย่างสนุกสนาน เริ่มเต้นโดยสาวรำวงที่มากับวงดนตรี มีประมาณ 15-20 คนเห็นจะได้ เพราะแต่ละคนจะขึ้นๆ ลงๆ สาวคนไหนเหนื่อยก็จะลงไปพักข้างล่างเวที ดนตรีจะเล่นอย่างต่อเนื่อง จะหยุดก็ตรงที่หมดรอบ โดยจะมีเสียงนกหวีด เป่าให้สัญญาณในการเต้น รอบละ 1 เพลง ถ้าใครอยากจะเต้นกับนางรำบนเวทีต้องซื้อบัตรขึ้นเต้นบนเวที ราคาบัตรละ 10 บาท ต่อ 1 เพลง ถ้ารอบไหนมีเจ้าภาพ เรียกว่า “เหมารอบ” ราคาเหมาเป็นรอบ จะราคา 200 บาท ต่อ 1 เพลง ทางนักดนตรีก็จะประกาศว่า

“รอบนี้ พ่อก้านันเหมา กับเพลงหนุ่มบาว สาวป่าน ใครอยากจะเต้น เชิญเลย...”

ทำให้ใครที่อยากจะขึ้นไปเต้น ก็ขึ้นไปเต้นได้ บางรอบถ้าเพลงถูกใจ จังหวะมันๆ คนเต้นจนล้นเวทีเลยก็มี โดยไม่จำเป็นต้องเต้นกับสาวรำวงก็ได้

นั่งไปได้สักพักพี่หลั่น ก็พูดขึ้นมาว่า “หมอ หมอ ขอเพลงสักรอบ...” ในสถานการณ์
เช่นนั้นก็จำเป็นต้องควักเงินจ่ายโดยดี ยากที่จะปฏิเสธ แล้วก็บอกคนไปขอเพลงว่า “เอาเพลง
ตามหาสมชายเน้อ” ก็จัดให้ตามคำขอ พร้อมทั้งจูงมือผมไปร่วมเต้นด้วย จำเป็นต้องไปด้วย
ความจำยอม บรรยากาศก็มีความสุขมาก ทั้งสาวรำวงเองและผู้ที่ขึ้นไปเต้นบนเวทีด้วย
ความรู้สึกของผมเอง ไม่น่าเชื่อเวลาการเต้น 1 เพลง มันช่างรวดเร็วมากเหลือเกิน เสียงเพลงจบ
ลง เสียงนกหวีดก็เป่า เข้ามาแทนที่ พร้อมกับเปิดไฟสปอร์ตไลท์ สว่างไสว เป็นสัญญาณเตือน
ว่าหมดเวลาแล้ว ต้องเสียสติกส์ซื้อบัตรขึ้นมาเต้นใหม่ เป็นอย่างนี้หมุนเวียนกัน

จวบจนเวลาใกล้เที่ยงคืน ซึ่งผมเองก็รู้สึกว่าจะมี...ง...ง...และตาลาย ส่วนพี่ๆ
ทั้งหลายที่ร่วมวงด้วยกัน ไม่รู้ไปไหนกันหมด พอถามพี่วรรณ เจ้าของร้าน ก็บอกว่า ไปเต้นกัน
หมดแล้ว อยู่บนเวทีกันหมดในตอนนี ผมก็บอกพี่วรรณว่า ผมสองคนจะกลับก่อนนะ แล้วถาม
ถึงค่าเหล้าที่กินกัน พี่วรรณว่า ไม่มีปัญหา เจ้ๆ ทั้งหลายจ่ายแล้ว สรุปแล้วผมได้เสียค่าดนตรีที่
ออกไปรำวงเหมาไป 1 รอบ แต่ไม่เสียค่าเหล้า แล้วจึงขอตัวกลับบ้านพักที่ห่างจากโรงเรียนไม่
ถึง 500 เมตร

ภาพบรรยากาศในงานวันนั้น สัมผัสได้ถึงความสุขสนาน ความเป็นมิตรไมตรีกัน
ระหว่างกลุ่มเพื่อนด้วยกัน กลุ่มคนที่รู้จักกัน เป็นการสานต่อสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน โดยมี
งานประเพณีที่ร่วมกันจัดขึ้นมา โดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันและที่สำคัญมีเหล้าเป็นสื่อกลางใน
การเข้ากลุ่ม แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ทางสังคมที่ผู้หญิงได้จัดการหรือเรียกร้องขึ้นใหม่นี้ เป็นพื้นที่
ที่ผู้หญิงต้องการแสดงออกให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันและต้องการเพิ่มมากขึ้นกว่าในสมัยก่อน
ระหว่างหญิงชาย ชายกินได้ หญิงก็กินได้ ชายสนุกได้ หญิงก็สนุกได้เช่นกัน ชุมชนก็มองเป็น
เรื่องปกติทางสังคมที่เห็นได้บ่อยๆ จนเป็นเรื่องธรรมดาในชุมชนไปเสียแล้ว

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือเหล้า ในชุมชนบ้านแม่อนกลาง ได้มีการปรับเปลี่ยน
หน้าที่ของมันตามลำดับเวลา ซึ่งแต่เดิมนั้นจะมีหน้าที่เป็นเครื่องดื่มที่ใช้ประกอบในงานพิธีกรรม
ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เปลี่ยนมาเป็นเครื่องดื่มที่เป็นสื่อกลาง
ความสัมพันธ์อันดีของกลุ่มคนในชุมชน โดยผ่านงานรื่นเริงต่างๆ ของชุมชนที่ได้จัดขึ้น ต่อมา
สภาพเศรษฐกิจในชุมชนได้ขยายตัวทางการเกษตร เกิดการจ้างงานในกลุ่มแรงงาน ทำให้เหล้า
ได้ทำและมีหน้าที่เพิ่มขึ้นมา ดังจะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 3

กลุ่มของหญิงวัยแรงงานและระบบการจ้างงานของนายจ้าง

แรงงานในเมืองหลวงโดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานหญิง สืบเนื่องจากคุณภาพและทักษะการผลิตของแรงงานหญิงเป็นที่ยอมรับของนายจ้าง อีกทั้งยังได้ประสบการณ์ในท้องถิ่นที่แรงงานหญิงเหล่านี้มีอยู่ในตัว และบทบาททางสังคมของผู้หญิงที่ต้องแบกรับอยู่ ได้แก่ ความอดทน อุทิศตัว ประณีต และคล่องตัวในการทำงาน คนงานหญิงเหล่านี้จะทำงานในโรงงานและพักอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันคือสถานที่ใกล้เคียงกับโรงงานในรูปแบบของห้องเช่า แฟลต หรือรวมกันในห้องพักคนงาน แต่ในรูปแบบความสัมพันธ์แล้วมีความเป็นชุมชนอยู่น้อยมาก แม้จะอยู่ด้วยกันก็ตาม แต่ก็ยังเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันมากนัก ส่วนในรูปแบบของการทำงานก็จะเป็นการแบ่งงานกันทำอย่างเบ็ดเสร็จ หน้าที่ของใครก็ทำหน้าที่ของตนเองไปอย่างนั้นตามความรับผิดชอบที่ได้มอบหมาย (โกมาตร 2547: 89) ซึ่งแตกต่างจากการทำงานในชุมชนชนบทที่เป็นระบบเกษตรแบบดั้งเดิม ในแต่ก่อนการแบ่งงานกันทำยังไม่ค่อยเป็นระบบที่ชัดเจนมากนัก หญิงกับชายทำนาเคียงข้างกัน โดยผู้ชายจะทำงานที่ใช้แรงงานมากกว่า เช่น การไถนา ส่วนผู้หญิงจะทำหน้าที่ดำนา เกี่ยวข้าว และทำงานบ้านด้วย เช่น การเลี้ยงลูก การเตรียมอาหาร และการทำความสะอาดบ้าน ที่พักอาศัยให้น่าอยู่เสมอ (ผาสุกและคณะ 2545: 134)

บทบาทใหม่ที่ผู้หญิงได้แสดงให้เห็นประจักษ์แก่สังคมในยุคปัจจุบันนี้ ผู้หญิงจากเดิมเป็นเพศที่มีบทบาทสำคัญเชิงเศรษฐกิจมาโดยตลอด ทั้งบทบาทในการผลิตและการผลิตทดแทนแรงงาน (reproduction) เช่น งานบ้าน การเลี้ยงดูบุตรเพื่อผลิตคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาทดแทนแรงงานเก่า และการดูแลครอบครัวให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม แต่ในปัจจุบันนี้ผู้หญิงได้มีบทบาทในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น โดยมีความสามารถหารายได้เพื่อช่วยเหลือครอบครัวให้ทัดเทียมเท่ากับชาย (ผาสุก และคณะ 2545: 175)

ในบ้านแม่งอนกลางแห่งนี้ ก็มีการรวมตัวกันของหญิงวัยแรงงานเป็นกลุ่ม โดยจะเป็นกลุ่มซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นพี่น้องกัน เป็นเพื่อนร่วมชายคาเดียวกัน เป็นเพื่อนที่ทำกิจกรรมร่วมกันบ่อยๆ เป็นเพื่อนที่รวมกลุ่มสังสรรค์กัน และกลุ่มเพื่อนที่คอยถูกอกถูกใจกันเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว รวมกลุ่มกันออกไปรับจ้างนอกบ้านตามสวนลื่นจี สวนส้ม ที่จะมีนายจ้างมาจ้างอยู่เสมอ เมื่อมีงานจะมีการติดต่อผ่านกลุ่มแรงงานหญิงในลักษณะหัวหน้ากลุ่มที่มีเพื่อนที่รู้จักกันรวมกัน จำนวนสมาชิก กลุ่มละ 3-4 คน และจะมีหลายๆ กลุ่มในหมู่บ้าน มีประมาณ 5-6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มก็จะมีลักษณะการรวมกลุ่มที่คล้ายคลึงกัน โดยมีพื้นฐานมาจากความเป็นเพื่อนและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

การรวมกลุ่มของหญิงวัยแรงงาน

เช้าตรู่วันหนึ่งในเดือนมิถุนายน เป็นเดือนที่ทุก ๆ คนที่จะไปรับจ้างเก็บลูกชิ้นจี โดยทุกคนที่จะไปนั้นต้องตื่นแต่เช้า ตะวันยังไม่ทอแสง แสงไฟจากหลอดนีออน ช่างถนนยังไม่ปิดบรรยากาศที่มีดสนัว มองเห็นกลุ่มผู้คนประมาณ 4-5 คน บ้างก็ยืน บ้างก็นั่ง พร้อมกับคุยกันเสียงดัง แข่งกับเสียงไก่ที่ขันเป็นระยะ ๆ สถานที่ตรงนั้นก็คือหน้าสถานีอนามัยที่ผมทำงานอยู่นั่นเอง เป็นศูนย์รวมของแรงงานที่มารอรถรับจ้างมารับไปทำงานที่สวนลื่นจีที่อยู่บนดอย ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 2-3 กิโลเมตร เสียงแตรรถดังสนั่น “แป๊ป แป๊ป...” ดังติดต่อกันหลายครั้งเป็นที่รู้กันว่าเสียงนี้คือเสียงเรียกกลุ่มคนงานที่จะไปทำงานที่สวน

การรวมกลุ่มของหญิงวัยแรงงานในชุมชนบ้านแม่อนกลางนั้น เป็นการรวมกลุ่มกันโดยมีพื้นฐานมาจากความเป็นเพื่อน เพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียว เพื่อนที่เคยไปร่วมทำงานด้วยกัน เพื่อนที่อยู่บ้านใกล้กัน ที่สำคัญคือเพื่อนที่ร่วมวงดื่มเหล้าด้วยกัน

สำรวจ: กลุ่มรับจ้างหมวดหนองปลาไหล

สำรวจ เป็นหญิงวัยแรงงาน วัย 39 ปี รูปร่างผอม มองเห็นกระดูกโหนกแก้มได้อย่างชัดเจน ใบหน้าหมองคล้ำ เนื่องจากต้องไปทำงานที่สวนเกือบทุกวัน สภาพบ้านของเธอก็ไม่ได้ใหญ่โตมากนัก เป็นบ้านชั้นเดียว ทำด้วยไม้ ค่อนข้างเก่า เธอเล่าว่า บ้านเดิมของเธอไม่ได้อยู่ที่บ้านแม่อนกลาง แต่เดิมเธอเป็นคนอำเภอเชียงดาว ต่อมาย้ายมาอยู่บ้านแม่อนกลาง เป็นเวลาสิบกว่าปีมาแล้ว มาแต่งงานกับอ้ายสงวน วัย 43 ปี เป็นคนบ้านแม่อนกลาง มีลูกสาว 1 คน อายุ 9 ปี พี่สำรวจเรียนจบชั้น ป.6 ปัจจุบันนี้ในครอบครัวอยู่ร่วมกัน จำนวน 5 คน ประกอบไปด้วย พ่ออ้ายบั้น แม่อ้ายลุน เป็นพ่อและแม่ของสามีเธอ ปัจจุบันอยู่บ้านมีอาชีพสานตะกร้าไผ่ฝักวันหนึ่งได้ไม่ถึงยี่สิบใบ พอลูกสาวกิน สามีของเธอนั้นก็ไปทำงานดูแลสวนลื่นจีเป็นประจำทุกวัน และถ้าว่างจากงานสวนก็จะไปรับจ้างกับพี่สำรวจบ้าง แต่ไม่ค่อยบ่อยนัก

ส่วนพี่สำรวจนั้น แต่เดิมมีอาชีพทำสวน เธอมีสวนลื่นจี มีเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ สังเกตสีหน้า เธอไม่ค่อยจะภูมิใจกับสวนลื่นจีที่เธอมีมากนัก สอบถามแล้วทราบว่า รายได้ในปีที่ผ่านมาจากการลงทุนทำสวนลื่นจี ลงทุนไปสองหมื่นกว่าบาท ได้คืนมาไม่ถึงสองหมื่นด้วยซ้ำ นี่ยังไม่คิดค่าแรงที่เธอลงมือทำ ซึ่งดูเธอจะซอกแซกกับการทำสวนลื่นจีอยู่ไม่น้อย แต่เธอก็ไม่ท้อ หันมาชักชวนเพื่อนหญิงที่ทำงานรับจ้างที่สวนลื่นจีของเธออยู่ก่อนแล้ว ประมาณ 3-4 คน มารับจ้างกับนายจ้างสวนอื่นบ้าง ซึ่งเธอบอกว่าเธอสบายใจมากขึ้น ไม่ต้องมีความเสี่ยง ไปรับจ้างก็ได้เงินเกือบทุกวัน นอกจากวันไหนที่นายจ้างไม่มีงาน เธอและเพื่อนๆ ก็พักอยู่บ้าน แต่นั่นก็หมายความว่าวันนั้นเธอก็ไม่ได้เงินนั่นเอง

การทำอาชีพรับจ้าง เธอจะรับจ้างทุกอย่างที่มีการจ้าง โดยเธอเล่าว่า การจ้างงานนั้นจะไปก็ต่อเมื่อมีคนมาจ้าง โดยในเดือนธันวาคม มกราคม และกุมภาพันธ์นั้น จะไปรับจ้างเก็บส้มเดือนมีนาคม ไปถอนกระเทียม เดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม รับจ้างขุดมันฝรั่ง แต่มีไม่ตลอดทั้งเดือน เนื่องจากคนปลูกน้อย เดือนมิถุนายนและเดือนกรกฎาคม จะไปเก็บลูกชิ้นจีและ

คว้านลูกลั่นจีส่งโรงงาน เดือนสิงหาคมและกันยายน จะรับจ้างคัดลำไยใส่ตะกร้าและกล่อง และคว้านลูกลำไยส่งโรงงาน เดือนตุลาคมและพฤศจิกายน จะไปรับจ้างปลุกกระเทียม ในการจ้างแต่ละงานนั้น จะมีไม่ตลอดทุกวัน บางอาทิตย์ก็ไม่ได้ไปเลย เนื่องมาจากนายจ้างไม่พร้อมบ้าง ฝนตกบ้าง บางที่มีงานบุญ เทศกาลต่างๆ ก็หยุดงานกัน เช่น ช่วงเทศกาลขึ้นปีใหม่ เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลลอยกระทง ทำบุญวัด ประเพณีสลากภัต และอีกหลายๆ วัน ที่เธอไม่สามารถคาดเดาล่วงหน้าได้เลย

ในช่วงเดือนมิถุนายนที่ผ่านมา เธอและเพื่อนๆ จะพากันไปเก็บลั่นจี เธอเล่าให้ฟัง การไปรับจ้างจะไปตั้งแต่เช้ามืด โดยจะชักชวนกันระหว่างกลุ่มเพื่อนที่เคยทำงานด้วยกัน จะมีพี่เพชร พี่นวย พี่แดง ซึ่งอยู่บ้านในละแวกเดียวกัน ไม่ไกลกันมากนัก

พี่เพชร เป็นหญิงวัยกลางคน อายุ 45 ปี บ้านของเธออาศัยอยู่ติดกับสถานีอนามัย (ร้วเดียวกัน) ตอนนี้อยู่ด้วยกันสองคนกับสามีเธอ เธอเคยมีลูกแต่เธอสูญเสียลูกไปเมื่อสิบปีที่ผ่านมาแล้ว สามีเธอก็มีสวนลั่นจีที่พ่อของเขาแบ่งให้ทำ พื้นที่ไม่มากนักพอที่จะดูแลสวนคนเดียวได้ แต่เมื่อถึงเวลาเก็บก็จะจ้างคนงานเหมือนกัน

พี่นวย เธอไม่มีสวน อาชีพของเธอรับจ้างทั่วไป ถ้าว่างจากการรับจ้าง เธอก็จะไปขายของที่ตลาดแม่ฮ่องกลาง เช่น ข้าวสาร ของใช้ภายในบ้าน ซอส น้ำปลา เกลือ พริกแห้ง และของอีกหลายอย่าง ลูกชายคนโตเรียนจบแล้ว ทำงานมีครอบครัว พักอาศัยอยู่ตัวอำเภอฝาง ส่วนลูกชายคนเล็กยังเรียนหนังสืออยู่ชั้น ม.3 สามีของพี่นวย จะไปรับจ้างเป็นช่างก่อสร้าง รับงานช่างนอกหมู่บ้าน ไปกับเพื่อนบ้านที่เป็นช่างด้วยกัน

พี่แดง เป็นคนลำพูน แต่มาอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ก็หลายสิบปีแล้ว แต่งงานกับคนแม่ฮ่องกลาง ลูกคนโตเรียนจบแล้วไปทำงานต่างจังหวัด ส่วนคนเล็กยังเรียนหนังสืออยู่ชั้น ป. 6 สามีเธอทำงานอยู่ที่บ้าน เป็นช่างซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ และก็ยังมีส่วนสัม ประมาณ 1 ไร่ (ประมาณ 200 ต้น) สามีเธอก็จะไปสวนบ้าง ซ่อมมอเตอร์ไซด์บ้าง ฐานะพออยู่พอกิน เธอจะมีเอกลักษณ์ในการพูด คือ “ภาษายอง”⁷ เป็นที่ชื่นชอบของเพื่อนๆ เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นภาษาที่พูดไม่เหมือนกับภาษาท้องถิ่นที่นี่ พูดแล้วจะพากันหัวเราะไปตามๆ กัน ถ้าได้ดื่มเหล้าสักสองสามแก้วก็จะยิ่งตลกมากยิ่งขึ้น

⁷ ภาษาพื้นเมืองของคนชาติพันธุ์หนึ่งในจังหวัดลำพูน

ลักษณะการทำงานของกลุ่ม

กลุ่มสำรวจ แห่งหนองปลานิล⁸ กลุ่มนี้ก็ประกอบด้วยสมาชิก ตัวพี่สำรวจ พี่เพชร พี่นวย และพี่แดง ไปรับจ้างที่ไหนก็ไป แต่ส่วนใหญ่จะไปรับจ้างที่สวนของอ้ายสว่างที่บ้านอยู่ไม่ห่างกันมากนัก

อ้ายสว่าง ชายวัยกลางคน อายุ 45 ปี รูปร่างท้วม ใจดี อดีตเคยเป็นสารวัตรกำนัน ตำบลแม่งอน ปัจจุบันลาออกแล้ว เนื่องจากไม่มีเวลาให้กับสังคม สืบเนื่องจากต้องไปทำงานที่สวนเกือบจะทุกวัน สวนของอ้ายสว่างมี 2 สวน เป็นสวนส้มและสวนลิ้นจี่ รวมกันแล้วมีประมาณ 10 ไร่ การจ้างงานแต่ละครั้งต้องใช้คนหลายคนแรงงานไทย ประมาณ 8-10 คน รวมทั้งคนงานที่อยู่ในสวนที่เป็นต่างด้าวอีก 3 คน แรงงานที่ไปรับจ้างนี้ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานผู้หญิงหนึ่งในกลุ่มที่ไปรับจ้างกับอ้ายสว่าง ก็เป็นกลุ่มของพี่สำรวจด้วย พี่สำรวจ ให้ข้อมูลว่า เมื่อถึงวันที่จะเก็บลิ้นจี่ อ้ายสว่างก็จะมาบอกให้พี่สำรวจว่า

“อ้ายจะเก็บลิ้นจี่วันพุกเนื้อ หื้อหาคนงานหื้อกำลัง สักสี่คน”

พี่สำรวจตอบตกลง พร้อมกับพยักหน้ารับคำสั่ง จากนั้นพี่สำรวจก็ไปบอกให้กลุ่มเพื่อนเดียวกันที่เป็นเพื่อนบ้านและไปทำงานร่วมกัน ให้เตรียมตัวในการไปรับจ้างในวันรุ่งขึ้น

รุ่งขึ้นประมาณหกโมงเช้า ต่างคนต่างก็พร้อมที่จะไปทำงาน โดยหุงหาอาหารให้สามี และลูกก่อนออกจากบ้าน ทุกคนจะมารวมกลุ่มกัน รอกันที่จุดนัดพบ คือ หน้าสถานีอนามัยในตอนเช้า ประมาณหกโมงเช้า ต่างคนต่างคุยกันเสียงดังพอจะได้ยินไกลๆ สักครู่ก็มีเสียงแตรรถดังขึ้นมา “แป๊ป แป๊ปๆ...” รถกระบะสีแดง ข้างหลังต่อเหล็กให้สูงขึ้น เป็นกรงสี่เหลี่ยม ทำไว้เพื่อกลัวคนจะหล่นจากรถและยังมีไว้เพื่อบรรทุกตะกร้าลิ้นจี่ พอรถมาจอดตรงที่กลุ่มแรงงานรออยู่ พี่สำรวจก็พูดขึ้นว่า “เฮ้ หมูเฮาขึ้นรถ จะไปแล้ว” ต่างคนต่างพากันขึ้นรถ พร้อมกับถุงย่ามที่ภายในนั้น บรรจุไปด้วยหมวก ผ้าคลุมหน้า ถุงข้าวเหนียวและกับข้าวที่ทำง่าย ๆ เช่น น้ำพริกตาแดง เนื้อทอด (อาหารหลักของชุมชน) เสียงรถก็เคลื่อนออกไป พากลุ่มพี่สำรวจไปยังสวนของอ้ายสว่างที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 4 กิโลเมตร

ในการทำงานเก็บลิ้นจี่นั้น แรงงานที่เป็นผู้ชายประมาณ 3-4 คน จะเป็นคนเก็บลูกลิ้นจี่จากต้น ถ้าต้นลิ้นจี่ไม่สูงมากนักก็จะยืนเก็บ แต่ถ้าต้นลิ้นจี่สูงไม่สามารถยืนเก็บได้ก็จะใช้บันไดปีนขึ้นไปเก็บ โดยจะมีเชือกติดตัวขึ้นไปด้วยคนละใบสำหรับใส่ลูกลิ้นจี่ โดยจะมีเชือกผูกแขวไว้สำหรับหย่อนเชือกลงมาจากต้นเพื่อนำลูกลิ้นจี่จากบนต้นลงมาให้คนข้างล่างได้เก็บออก แล้วนำไปเทรวมกันเป็นกองใหญ่

ส่วนผู้หญิงก็จะมีหน้าที่ในการคัดลูกลิ้นจี่ แยกเกรดลิ้นจี่ แบ่งเป็นลูกที่มีขนาดโตที่สุดจะคัดเป็นเกรดเอ ลูกขนาดกลางจะคัดเป็นเกรดบี ลูกขนาดเล็กจะคัดเป็นเกรดซี แยกไว้ และจะ

⁸ หนองปลานิลเป็นหมวดบ้านหมวดหนึ่งในหมู่บ้านแม่งอนกลาง

มีผู้หญิงอีก 2-3 คน เป็นคนบรรจุลงกล่องกระดาษ ขนาด 10 กิโลกรัม ในการบรรจุลงกล่องต้องเรียงลูกลินี่ให้สวยงาม เป็นระเบียบ บรรจุเสร็จแล้วก็ใช้เทปกาวปิดปากกล่องให้เรียบร้อย พร้อมส่งให้พ่อค้าต่อไป ลินี่ที่ไม่สวยงาม ไม่ได้ขนาด ก็จะแยกใส่ถุงเพื่อที่จะนำไปควั่นเอาเนื้อส่งโรงงานต่อไป

การทำงานในส่วนนั้นจากการเล่าของพี่สำรวย บรรยาภาศักสิณุกสนานดี คัดลูกลินี่ไปด้วย คุยไปด้วย เรื่องที่คุยมีไม่จำกัดแล้วแต่ว่าใครจะเปิดประเด็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัวของตนเอง ของคนอื่นในชุมชน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องไม่ค่อยดี (นินทา) เรื่องดี ๆ ก็มีนะ แต่ไม่ค่อย พอเที่ยงก็เอาข้าวที่ห่อจากบ้านมารับประทานร่วมกัน โดยจะล้อมวงเป็นวงกลม เอาอาหารที่เตรียมจากบ้านมาแบ่งปันกันกิน ถ้านายจ้างใจดีก็จะซื้ออาหารมาให้บ้าง เช่น เกาเหลา ต้มแซบ แกงอ่อม เอามาร่วมวงนั่งกินกัน พร้อมกับพูดจาหยอกล้อกันบ้างระหว่างคนงานด้วยกัน พูดคุยกันบ้างเรื่องต่างๆ พอกินเสร็จก็พักผ่อนตามอัธยาศัย บางคนอยากนอนก็นอนพัก บางคนก็นั่งคุยกันต่อ จนเวลาพักเที่ยงหมดลง ถึงเวลาบ่ายโมง ทุกคนก็เริ่มออกทำงานต่อ เป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องคัดลินี่ ส่วนผู้ชายก็จะขนลินี่ ยกกล่องลินี่ บางคนถนัดในการคัดเกรด ก็จะช่วยฝ่ายหญิงคัดลงกล่องก็ได้

เวลาประมาณห้าโมงเย็นทุกอย่างก็เสร็จเรียบร้อย (ถ้าเลยเวลาก็จะไม่มาก ประมาณครึ่งชั่วโมง) ทั้งลินี่ที่ใส่กล่องคัดพิเศษ ทั้งลินี่ที่คัดใส่ตะกร้า เตรียมให้พ่อค้ามาซื้อไปควั่นต่อไป อ้ายสว่างจ่ายเงินค่าแรงงานเป็นวันต่อวัน โดยผู้ชายจะได้รับวันละ 150 บาท ผู้หญิงจะได้รับวันละ 120 บาท ซึ่งสอดคล้องกับการทำงานในภาคอุตสาหกรรม โดยค่าจ้างของแรงงานหญิงที่ได้รับจะต่ำกว่าแรงงานชาย ประมาณร้อยละ 20 (ผาสุก 2545: 175) เมื่อจ่ายค่าจ้างเสร็จแล้ว อ้ายสว่างก็นำเบียร์ช้าง เหล้าขาว 35 ดีกรี พร้อมทั้งกับแก้ม เช่น ลูกชิ้น เนื้อย่าง ปลาปิ้ง (ปลาหนองในสวน) นำมาเลี้ยงคนงานทุกคน จากการสอบถามพี่สำรวยทุกคนที่ไปจะดื่มหมดทุกคนเลย แต่จะดื่มไม่มาก พี่สำรวยและพี่นวยดื่มเบียร์ช้างประมาณคนละครึ่งขวดก็ได้ที่ไม่เมามากพอพูดจาแล้วสนุก หัวเราะกัน พี่แดงและพี่เพชรดื่มเหล้าขาวประมาณสองตอง ส่วนผู้ชายก็จะดื่มเหล้าขาวเป็นส่วนใหญ่ อ้ายสว่างนำมาเลี้ยงในแต่ละวันนั้นจะไม่มากนัก ประมาณว่าเบียร์ช้าง 3 ขวด ราคา 100 บาท เหล้าขาว 1 ขวด ราคา 80 บาท หมดแล้วก็หมดเลย ถือว่าเป็นน้ำใจจากนายจ้างที่มีให้กับลูกจ้าง ส่วนนายจ้างก็จะร่วมวงดื่มด้วย ถ้าไม่ดื่มทุกคนในวงก็จะพยายามพูดจาหวานล่อมให้ดื่มจนได้ เช่น “วันหลังจะบ่มาช่วยแล้วเน้อ” หรือ “ถ้าบ่กิน หมูเฮาก็จะบ่กินเน้อ” ทำให้นายจ้างต้องกิน ต้องดื่มด้วยความสมยอม

เวลาผ่านไปประมาณหนึ่งชั่วโมง ประมาณหกโมงเย็นภารกิจการรับจ้างวันนี้ก็เสร็จทุกคนได้เงินค่าจ้าง ทุกคนได้เมา (ไม่มาก) กลับบ้าน ถามว่าทำไมต้องดื่ม พี่นวยตอบว่า “มันไปคลายเส้น คลายเอ็น ไร่ดีมันปวด มันเมื่อย มันหาย มันบ่เจ็บ” ส่วนพี่สำรวย ตอบว่า “มันเป็นน้ำใจ อ้ายเป็น ดีเอามาเลี้ยง บ่กินเดียวเป็น จะเสียหน้าใจ” ทุกคนกลับบ้านโดยรถกระบะคันสีแดงของอ้ายสว่างที่มารับในตอนเช้า ส่งถึงบ้าน

ในปัจจุบันนี้ การรับจ้างทำงานที่สวนไม่ว่าจะเป็นสวนส้ม สวนลิ้นจี่ ถือว่าเป็นงานที่ได้รับความนิยมอย่างมากในชุมชน เพราะไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก ลงทุนแค่เวลาและแรงกาย ถ้ามถึงความเสี่ยงก็ไม่มี การจ่ายเงิน ค่าตอบแทนได้แน่นอน และยังได้ทุกวันๆที่ไปรับจ้าง บางทีเบิกมาใช้ก่อนล่วงหน้าก็ยังมี พบในครอบครัวที่ขาดเงินทอง ชักหน้าไม่ถึงหลัง โดยการรวมกลุ่มของแรงงานหญิงในชุมชน ถือได้ว่าผู้หญิงได้มีบทบาทในการออกมานอกบ้าน เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพื่อที่จะนำพาครอบครัวให้อยู่ได้กับสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจยุคปัจจุบันที่ชาวของอะไรก็แพง ทำให้ผู้หญิงมีกลุ่มเพื่อน กลุ่มที่ไปรับจ้างทำงานด้วยกัน ทำให้ง่ายต่อการไปรับจ้างโดยนายจ้างจะติดต่อผ่านหัวหน้ากลุ่มคนเดียว ก็จะได้แรงงานตามที่ตนเองต้องการ

โดยที่สังคมไทยเป็นจะสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับกิจกรรมทางเกษตร ส่งผลให้สมาชิกในสังคมละแวกเดียวกันมีความสัมพันธ์กันตลอดจนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสนุกสนานรื่นเริงเสมอ เช่น ลงแขกเกี่ยวข้าว สมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมได้มีการร้องรำทำเพลง มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลังจากเสร็จกิจกรรม นอกจากนั้นการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ก็นิยมมีการเล่นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนานเสมอ ดังนั้นความสนุกสนานจึงเป็นค่านิยมของสังคมไทย นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และในทุกกิจกรรมมักจะมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าเกี่ยวข้องเสมอๆ เช่นกัน (สุพิศตรา 2536)

ในชุมชนบ้านแม่อนกลาง การดื่มเหล้าของผู้หญิงที่ไปรับจ้างในเวลาหลังเลิกงาน เป็นเรื่องที่ทุกคนมองเห็นว่า เป็นเรื่องปกติของสังคมไปเสียแล้ว ภาพของชุมชนแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาจากอดีตสู่ปัจจุบันเช่นนี้เอง

ส่วนที่ 4

ความหมายของเครื่องตีแอลกอฮอล์ในมุมมองหญิง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สภาพสังคมในยุคปัจจุบันนี้ บทบาทผู้หญิงได้เปลี่ยนไปจากเดิม ต้องการมีพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากสมัยก่อนฐานะผู้หญิงจะอยู่ในบ้านและในครอบครัว ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ มีการแบ่งงานบ้านกับงานเศรษฐกิจอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ส่งผลต่อชีวิตของผู้หญิงทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านลบนั้นได้ทำให้ผู้หญิงต้องออกจากบ้านเข้าสู่กระบวนการผลิต แต่ในขณะเดียวกันภาระงานบ้านและครอบครัวก็ไม่ได้ลดลง ส่วนทางบวกนั้นผู้หญิงก็ได้รับประสบการณ์นอกบ้านมากขึ้น

ในหมู่บ้านแม่งอนกลาง ผู้หญิงในวัยแรงงานได้สร้างอำนาจการต่อรองเพื่อให้อำนาจหรือตนเองมีพื้นที่ทางสังคม เพิ่มมากขึ้น โดยการรวมกลุ่มกันไปรับจ้างงาน จากนั้นก็รวมตัวกันในการร่วมวงสนทนาและมีเครื่องมือหรือวัตถุที่มาเชื่อมช่องว่างแห่งความสัมพันธ์ ให้แน่นแฟ้นเพิ่มมากขึ้น และยังเพิ่มพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้หญิงให้มากขึ้นมาเพื่ออำนาจต่อรองด้านอื่นๆ ดังจะเล่าผ่านกรณีของจันทร์เพ็ญและกลุ่มเพื่อน

จันทร์เพ็ญกับกลุ่มเพื่อน

จันทร์เพ็ญ วัย 50 ปี รูปร่างเล็ก ผิวขาว หน้าตาดี แต่ใบหน้าเธอหมองคล้ำ เนื่องจากต้องออกไปรับจ้างข้างนอกทุกวัน เธอเป็นหญิงวัยแรงงานที่เป็นที่รู้จักของคนในละแวกบ้านใกล้เคียงและในหมู่บ้านเป็นอย่างดี การศึกษาก็ไม่ได้สูงมากนัก เธอเรียนจบชั้น ป.4 แต่งงานกับอายุบุญเลิศ วัย 52 ปีมานานแล้ว มากกว่า 30 ปี ปัจจุบันครอบครัวนี้อยู่ด้วยกันสองคน เธอมีลูกสาวคนเดียว แต่ก็ย้ายออกไปนานแล้ว โดยไปแต่งงานกับคนต่างอำเภอ สภาพบ้านของเธอไม่ใหญ่โตมากนัก เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ก่อปูนขึ้นมาระดับเอว ฝาผนังติดด้วยแผ่นไม้บางๆ สีบ้านซีดจาง บ่งบอกถึงการสร้างมานานแล้ว มีอายุราวไม่ต่ำกว่า 10 ปี บริเวณรอบๆ บ้านมีต้นไม้ต้นใหญ่ มีต้นลำไยอยู่หน้าบ้าน บรรยากาศร่มรื่นเป็นอย่างมาก

อาชีพของเธอและครอบครัวประกอบอาชีพทำนา ปลูกข้าว ในการทำงานจะเริ่มเดือนกรกฎาคม ของทุกปี จะช่วยกันทำร่วมกัน และก็จ้างแรงงานในชุมชนเพิ่มเติมประมาณ 5-6 คน มาช่วยในการปลูก จะใช้เวลาปลูกไม่นาน ประมาณ 5 วันก็เสร็จ ต่อจากนั้นประมาณ 3 เดือนก็จะเริ่มใช้แรงงานร่วมกันอีกครั้งในรูปแบบเดิมใช้ในการเกี่ยวข้าว โดยมีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ โดยที่ข้าวแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งเอาไว้ขาย แต่จะได้เงินประมาณ 2 หมื่นบาท อีกส่วนหนึ่งเอาไว้กินโดยจะแบ่งหน้าที่กันระหว่างงานบ้าน งานสวน และการออกไปรับจ้างเพื่อหาเงินมาใช้ในครอบครัว ตามลำพังเงินที่ได้จากการทำนาและทำสวน ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายภายในครอบครัว หน้าที่ของสามีของเธอจะมีหน้าที่ในการดูแลที่นาและสวน สวนก็จะเป็นสวนลิ้นจี่และลำไย มีไม่มากนักประมาณ 2 ไร่เศษ ส่วนตัวเธอก็หารายได้มาจุนเจือครอบครัวโดยการออกไป

รับจ้างกับเพื่อนๆ ที่เป็นหญิงวัยแรงงานด้วยกัน เธอก็จะมีกลุ่มหญิงที่ไปรับจ้างด้วยกัน จากการสอบถามจะมีประมาณ 3 คน ที่ไปทำงานด้วยกัน ได้แก่

พี่อำนวย วัย 48 ปี รูปร่างท้วม ใบหน้ากลมและแดงกำ เนื่องจากต้องทำงานกลางแจ้งทุกวัน เธอมีโรคประจำตัวคือโรคความดันโลหิตสูง แต่เธอก็ไม่เคยขาดนัดที่จะต้องไปรับยาลดความดันโลหิตที่สถานเอนามัยใกล้บ้าน อาชีพรับจ้างทั่วไป โดยจะไปทำงานร่วมกับพี่จันทร์เพ็ญ

พี่คำปัน วัย 54 ปี สถานภาพโสด บุคลิกออกเป็นแนวสาวห้าว ปัจจุบันอยู่กับแม่ที่แก่แล้ววัย 80 ปี นอกจากเธอจะไปรับจ้างในตอนกลางวันแล้ว เธอยังต้องคอยหุงหาอาหารเตรียมให้แม่ได้รับประทานอีกด้วย ในวัยเด็กเธอไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้อ่านและเขียนหนังสือไม่ออก อาชีพของเธอก็ไม่ได้ต่างจากเพื่อนๆ ของเธอมากนัก ทำหน้าที่รับจ้างทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นคัดลำไย เก็บลิ้นจี่ เก็บส้ม ปลูกกระเทียม หาฟืนตามสวนลิ้นจี่ บางวันไม่ได้ไปรับจ้าง เธอก็จะไปจับเส้น จับเอ็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอาการปวดตามข้อ กระดูก แขน ขา ครั้งละ 20 บาท เธอทำทุกอย่างชีวิตนี้เพื่อแม่ของเธอแม่ลำบากแค่ไหน เธอก็ต้องทน

พี่ไผ่ วัย 41 ปี หญิงอารมณ์ดีมาก เวลาไปรับจ้างไปก็ร้องเพลงไปด้วยจะไม่ทุกข์ร้อนอะไรกับชีวิต เธออยู่กับแม่ที่เป็นอัมพาต เดินไปไหนมาไหนไม่ได้ สามียาของเธอได้หย่าขาดจากกันไปแล้ว เมื่อสองปีที่ผ่านมานี้ ส่วนลูกสาวคนเดียวของเธอก็ไปอยู่กับสามีที่ตัวอ้วนผิวดำ ก็มาเยี่ยมอยู่บ่อยๆ พี่ไผ่เล่าว่า ต้องรับภาระหน้าที่ทุกอย่างเป็นทั้งหัวหน้าครอบครัวและเป็นสมาชิกครอบครัว เธอหาเลี้ยงครอบครัวคนเดียว แต่เธอก็ภูมิใจอย่างมากที่เธอมีน้องที่อยู่ต่างประเทศไปทำงานที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ บางเดือนก็ส่งเงินมาช่วยเหลือ มาให้แม่บ้าง เธอบอกว่าตอนที่อยู่กับสามีเธอ เธอเป็นหนี้ประมาณ 1 แสนบาท แต่พอเลิกกับสามี สามีเธอไม่รับผิดชอบอะไรเลย ทั้งหนี้ ทั้งลูกไว้กับเธอ แต่เธอก็ไม่สิ้นหวังก็มีน้องมาช่วยปลดหนี้ให้ ปัจจุบันเธออยู่ด้วยความสบายใจที่ไม่ต้องหาเงินมาใช้หนี้เหมือนแต่ก่อน

จันทร์เพ็ญ: การเพิ่มพื้นที่ทางสังคม

เมื่อย้อนมาดูประวัติของจันทร์เพ็ญนั้น เธอก็มีอาชีพรับจ้างเหมือนคนอื่นๆ รับจ้างทุกอย่างตั้งแต่เดือนธันวาคม มกราคม และกุมภาพันธ์นั้น จะไปรับจ้างเก็บส้ม เดือนมีนาคม ไปถอนกระเทียม เดือนเมษายนและเดือนพฤษภาคม รับจ้างทั่วไปแถวสวนลิ้นจี่ ตัดแต่งกิ่ง ใส่ปุ๋ย ตันลิ้นจี่ เดือนมิถุนายนและเดือนกรกฎาคม จะไปเก็บลิ้นจี่และคว้านลูกลิ้นจี่ส่งโรงงาน เดือนสิงหาคมและกันยายน จะรับจ้างคัดลำไยใส่ตะกร้าและกล่อง และคว้านลูกลำไยส่งโรงงาน เดือนตุลาคมและพฤศจิกายน จะไปรับจ้างปลูกกระเทียม ส่วนสามีของเธอก็จะออกไปรับจ้างที่สวนเป็นบางครั้ง เพราะต้องดูแลสวนและที่นาของตนเอง สามีเธอจะดื่มเหล้าทุกวัน โดยจะดื่มกันที่สวนบ้าง ทุ่งนาบ้าง โดยจะมีกลุ่มเพื่อนที่เป็นผู้ชายรวมกันดื่ม ส่วนใหญ่เป็นเหล้าขาว 35 ดีกรี เธอเล่าว่าสามีของเธอจะเมาเข้ามามันทุกวัน บางวันก็เมามาก บางวันก็เมาน้อย

เธอเล่าว่ารู้สึกเบื่อเหมือนกันที่เห็นสามีในสภาพนั้น แต่เธอก็ทนมาโดยตลอด จนมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2544 จากสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป การปลูกส้มเริ่มขยายพื้นที่ในหมู่บ้านมากขึ้น ทั้งจากคนในหมู่บ้าน นายทุนนอกหมู่บ้านต่างก็มาซื้อที่ บุกเบิกพื้นที่กัน ทำให้พื้นที่ในการปลูกส้มเพิ่มขึ้นอย่างมากและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในส่วนที่จำเป็นสำหรับนายจ้างก็จะเป็นแรงงานที่มาช่วยงานในสวน ไม่ว่าจะเป็นการตัด แต่ง กิ่งและต้นส้ม การเก็บผลส้ม การคัดผลส้ม โดยเริ่มมีการจ้างงานในกลุ่มหญิง เพื่อไปทำงานที่สวน เหมือนกับกลุ่มพี่สาวรายจันทร์เพ็ญ เธอก็ได้ออกไปรับจ้างนอกบ้านร่วมกับกลุ่มเพื่อน คือ พี่คำปัน พี่อานวย พี่ไผ่ ตกเย็นนายจ้างก็จะเลี้ยงเหล้าเป็นธรรมเนียมในการจ้างงานทุกวัน แต่ก่อนเธอก็ไม่เคยดื่ม ในระหว่างที่รอเพื่อนดื่มเธอก็จะนั่งพูดคุยกับเพื่อน กินกับแกล้มกับเขาบ้าง แต่เธอก็รู้สึกเบื่อ ยิ่งเวลาที่เพื่อนดื่มสุราแล้วพูดคุยกัน ตัวเองก็ฟังไม่ค่อยจะเข้าใจเท่าไร (พูดกันคนละภาษา) แต่เดิมเธอรู้สึกเบื่อเมื่อเห็นสภาพของเพื่อนเธอที่เมามาย พูดจาไม่รู้เรื่อง แต่เธอก็ทนกับสภาพที่เห็นและสภาพเป็นอยู่ไม่ได้ ทั้งที่บ้านของเธอเองสามีก็เมาแทบจะทุกวัน ประกอบกับเพื่อนๆ ก็ชวนเธอดื่มอยู่เสมอ ทำให้เธออยากที่จะปฏิเสธ ก็เลยลองดื่มครั้งแรกกับเพื่อนที่ไปรับจ้างด้วยกัน

สาเหตุที่เธอได้ลองดื่มในครั้งแรกนั้น เธอบอกว่า “ผัวกินได้ เจ้าก็กินได้” (สามีเธอดื่มได้ เธอก็มีสิทธิ์ที่จะดื่มได้เช่นกัน) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอวิสตา จันทร์แสนตอ (2541) กล่าวว่า ปัจจัยนำไปสู่การดื่มสุราในหญิงส่วนใหญ่เกิดจากการประสบกับภาวะวิกฤตในชีวิตและสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยให้การดื่ม บางคนให้เหตุผลว่าต้องการความเท่าเทียมผู้ชายและการประสบปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว

จันทร์เพ็ญ เธอก็เลยดื่มมาเรื่อยๆ จากการดื่มที่ปกติจะเป็นเวลาหลังจากเลิกงานที่มีนายจ้างเลี้ยงเท่านั้น แต่พอเหล้าที่นายจ้างเลี้ยงหมดลง เพื่อนๆ ของเธอก็จะชวนกันไปดื่มต่อที่ร้านค้าใกล้กับบ้านของเธอ ซึ่งเป็นร้านค้าขายของชำ แต่จะมีเหล้าขายเป็นตอง (เป็ก) เพื่อที่จะให้ประมาณว่าดื่มให้เมาไปเลย เป็นอย่างนี้เกือบทุกวัน บางทีเจอเพื่อนที่รู้จักกัน หรือกลุ่มเพื่อนของสามี เห็นเธอเดินผ่านหน้าร้านค้า ก็จะชักชวนเธอไปดื่มด้วยเสมอ เนื่องจากเธอเป็นคนที่มีความขี้อาย ใจดี ยิ้มเก่ง และอีกอย่างเธอยังทำหน้าที่เป็น อสม. หมู่บ้านนี้อีกด้วย

การดื่มของเธอ จากการสอบถาม เธอให้ข้อมูลว่า เธอจะดื่มเหล้าขาว 35 ดีกรี ประมาณ 2 ตอง บางทีถ้าเจอเพื่อนที่รู้จักและถูกใจก็จะดื่มมากขึ้น มากกว่า 3 ตองขึ้นไป บางทีเป็นครึ่งขวดก็มี (ประมาณ 6 ตอง) สภาพครอบครัวของเธอ เธอบอกว่าไม่ค่อยมีปัญหาทะเลาะกันเท่าไร นานๆ จะมีสักครั้ง เนื่องจากอยู่กันสองคน ไม่รู้จะด่า จะเถียงกันไปทำไม อีกอย่างสถานะทางการเงินก็พออยู่พอกิน ไม่ถึงกับเดือดร้อนเพราะอยู่กันสองคน

ในปัจจุบันมีการใช้สุราเป็นสัญลักษณ์ของการเลื่อนสถานภาพในกลุ่มเพศหญิงเพิ่มมากขึ้น (เทพินทร์ 2542) ส่วนในกรณีของจันทร์เพ็ญ แสดงให้เห็นว่าการดื่มของเธอเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมีพื้นที่ทางสังคมของตนเองและเพิ่มพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิงให้มีมากขึ้นกว่าเดิม

ส่วนที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาถึงการตีเครื่องตีแอลกอฮอล์ในหญิงวัยแรงงานในหมู่บ้านแม่งอนกลาง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาโดยผ่านเรื่องราว วิถีชีวิตของกลุ่มหญิงที่ทำงานรับจ้างในชุมชนบ้านแม่งอนกลาง จะเห็นว่าเครื่องตีแอลกอฮอล์หรือเหล้านั้น กลุ่มหญิงวัยแรงงานเหล่านี้นิยามมองเหล้าเป็นแค่ของมีนเมา ตีแล้วเกิดอันตรายให้โทษต่อร่างกาย หรือเพิ่มความเสี่ยงต่อโรคต่างๆ ให้กับตนเองเพียงอย่างเดียว แต่กลุ่มหญิงวัยแรงงานเหล่านี้นิยามมองเหล้าเป็นเครื่องมือในการที่จะยึดโยงความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่มของตนเอง เป็นสื่อกลางแห่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังมีประโยชน์ในด้านการประสานงาน การรวมกลุ่มกันในการทำงานรับจ้างในชุมชน เป็นการเข้าใจกัน มีความสัมพันธ์กันต่อกันจะเร็วมากขึ้น ถ้าได้ร่วมวงสนทนาด้วยกัน โดยมีเหล้าเป็นสื่อกลางในการประสานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของตนเอง

ในส่วนของการจ้างงานของนายจ้างที่จะมาจ้างแรงงานผู้หญิงไปทำงานที่สวนผลไม้ โดยจะจ้างงานผ่านหัวหน้ากลุ่มคนงานหรือคนที่รู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดี สามารถไว้วางใจในเรื่องการทำงานได้ และอีกอย่างต้องเข้ากับนายจ้างและเพื่อนร่วมงานได้ทุกคน คือต้องทำงานเป็นทีม (team work) มีความเข้าใจกันภายในกลุ่ม แต่ละคนทำงานเข้าหากัน (รู้จักหน้าที่ของตนเอง) ถึงจะได้ปริมาณงานที่มากและทำงานให้เสร็จตามที่นายจ้างต้องการ กลุ่มที่วานี้ก็คือกลุ่มหญิงที่ได้ร่วมวงดื่มเหล้า เคยสังสรรค์กันมาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทำให้เหล้ามีหน้าที่ในการรวมกลุ่มหญิงเพื่อที่จะให้ไต่งานในการจ้างงานของนายจ้างครั้งต่อไป และอีกอย่างคือการรวมกันของหญิงวัยแรงงานก็เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการจ้างงานของนายจ้าง ในกรณีที่คนงานขาดหรือไม่มีคนงานเพียงพอก็จะสามารถที่จะสร้างอำนาจการต่อรองในการเลือกการทำงานว่าจะไปทำงานกับนายจ้างคนไหน ที่สวนไหน และอีกอย่างเพื่อการต่อรองในการขอเพิ่มค่าแรงในการจ้างงานในครั้งนั้นอีกด้วย

อีกมุมหนึ่งของเหล้าที่ผู้หญิงอยากให้สังคมได้รับรู้ว่า พื้นที่ทางสังคมของหญิงไม่ได้จำกัดแค่บริเวณภายในบ้านเพียงอย่างเดียวเหมือนแต่ก่อนที่ผู้หญิงมีหน้าที่ทำงานบ้าน หุงหาอาหารให้สามีและลูก ทำงานบ้านไม่ให้ขาดตกบกพร่อง แต่ในปัจจุบันยังมีพื้นที่ของผู้หญิงภายนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น สืบเนื่องจากการได้รู้จักกับกลุ่มคนภายนอก เช่น กลุ่มนายจ้าง กลุ่มเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน ทำให้เกิดกลุ่มเพื่อนนอกบ้าน ประกอบกับการที่ผู้ชายมีพื้นที่ทางสังคมนอกบ้านอยู่ก่อนแล้ว ทำให้ฝ่ายหญิงต้องการที่จะเรียกร้องความเสมอภาค ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ทำให้ผู้หญิงต้องออกมาทำงานนอกบ้าน มีพื้นที่ทางสังคมนอกบ้านเพิ่มมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เดิม โดยมีเหล้าเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการหรือเป็นสัญลักษณ์ที่ฝ่ายหญิงอยากให้สังคมรับรู้พื้นที่ทางสังคมของผู้หญิงก็มีเหมือนกัน

จากการศึกษายังพบอีกว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือเหล้า จึงไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคลอีกต่อไป ที่จะต้องดื่มคนเดียวแต่เป็นเรื่องของการรวมกลุ่มกันของหญิงเพื่อที่จะสร้างอำนาจการต่อรองในการทำงาน สร้างพื้นที่ทางสังคมของผู้หญิงให้เพิ่มมากขึ้น และเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์กับกลุ่มตนเองมากขึ้นในการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ. (2547). *พลวัตสุขภาพกับการพึ่งตนเอง ภาคเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.
- เครือข่ายกาญจนาภิเษก. พิษภัยของแอลกอฮอล์ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 27. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://kanchanapisek.or.th/> (15 มีนาคม 2550).
- เครือข่ายกาญจนาภิเษก. พิษภัยของแอลกอฮอล์ สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 27. [ระบบออนไลน์]. <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK27/chapter6/t27-6-l1.htm> (15 มีนาคม 2550).
- เทพินทร์ พชรนาฏรักษ์. (2541). *พฤติกรรมการบริโภคสุรา ทบทวนองค์ความรู้สถานการณ์และปัจจัยที่เกี่ยวข้องภายใต้โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทยสู่สุขภาพที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: องค์การทหารผ่านศึก.
- นิวัตร สุวรรณพัฒนา. (2541). *ชุมชนคำประเวณี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปราณี วงษ์เทศ . (2544). *เพศและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ . เรือนแก้วการพิมพ์.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ.(2545). *วิถีชีวิต วิถีสุข ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. เชียงใหม่. หจก.สำนักพิมพ์ตรัสวิน (ซิลค์เวอร์มบุคส์).
- พรวิไล เลิศวิชาและคณะ. (2548). *รายงานการศึกษากรณีสวนส้มฝาง แม่ข่าย ไชยปราการ : ปัญหา และขบวนการแก้ไขความขัดแย้ง*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยูโรปา เพรส จำกัด.
- พระไพศาล วิสาโล. (2537). *ประวัติศาสตร์กับการบริโภคสุราในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดีไซร์ จำกัด.
- มณี พยอมยงค์. (2533). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย*. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- ยงยุทธ ขจรธรรม และบังอร ฤทธิภักดี. (2547). *นโยบายและมาตรการในการควบคุมการบริโภคแอลกอฮอล์*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ศูนย์วิจัยสุรา.ชนิดสุรา. [ออนไลน์].http://www.cas.or.th/data/basicinfo/kind_of_alcohol.pdf. (16 มีนาคม 2550).
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2546). *หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ*. กรุงเทพมหานคร. บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สมเพียร เกษมทรัพย์. (2541). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). *สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยพัฒนาพาณิชย์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพมหานคร. เจริญวิทย์การพิมพ์.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) . [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.thaihealth.go.th> (16 มีนาคม 2550).
- โสภิตา วีรกุลเทวัญ. (2546). *การนำเสนอความเป็นตัวตนของหญิงบาร์เบียร์*. เชียงใหม่. มูลนิธิผู้หญิง กฎหมาย และการพัฒนาชนบทและศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อรนุช ภาชีน ลแคนะ . (2542) . ปัจจัยที่มีผลต่อการดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์* (กันยายน-ธันวาคม 2542) คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อดิศวรร หลายชูไทย และคณะ. (2544). *สุราในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อวิศา จันทรแสนต่อ . (2541) . ปัจจัยส่งเสริมและผลกระทบจากการเสพติดสุราของสตรี. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขาพจิตและการพยาบาล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2548). *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อัมรินทร์.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายสมชาย จันทร์ชา
วัน เดือน ปี เกิด	28 มกราคม 2519
สถานที่เกิด	จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2539 สำเร็จการศึกษาปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (สุขศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2545 สำเร็จการศึกษาปริญญาสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2545 สำเร็จการศึกษาปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2548
ประสบการณ์การทำงาน	เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 2-5 สถานีอนามัยบ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2539 – พ.ศ.2547 นักวิชาการสาธารณสุข ระดับ 5 สถานีอนามัยบ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2547 – พ.ศ.2550 นักวิชาการสาธารณสุข ระดับ 6 สถานีอนามัยบ้านแม่หนองกลาง ตำบลแม่หนอง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2550 นักวิชาการสาธารณสุข ระดับ 6 สถานีอนามัยอ่างช้าง ตำบลแม่หนอง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2551- ปัจจุบัน